

Foia enciclopedică literară lunară.

ADMINISTRAȚIUNEA
ȘOIMUȘ (POSTA: NAGY-SAJÓ).

ABONAMENTUL:
PE AN 6 FL. (15 FRANCI).

REDAȚIUNEA:
RETEG (RETEAG).

Tot la vale . . .

*In zădar albesce părul, în zădar, —
Căci simțirea inimii n'are hotar,
N'are margină dorul dulce și curat;
Focul dragostii muncesce ne'ncetat.*

*Vezi un zîmbet trist ca ceriul adumbrit
De nori grei, — și simți că earăși ești robit.
Orî auzi glas de femeie vibrător
Plin de ispitiri doioase și d'amor.*

*Vezi o flăcăie cum suride pe un sen,
Și pe buze-ți mure 'n taină un suspin
Mult dorirea-i se te 'mbete de miros, —
De-și sci că dorul tău e păcătos.*

*Mult dorirea-i se mai poți încă trăi
Când simțesc în suflet dorul de-a iubi
Mai ferbinte și mai intim ca de mult, —
Tinerețe! de ce treci?! — de ce ai trecut?!!*

*»Tot la vale«, tot la vale mă scobor,
Ceriu-i trist, viața-i jale, gând și dor;
Dar' cu »tine« : ultimă »iubirea mea«
Ași începe earăși viața de-aș putea!*

*Plânge inima din mine când privesc,
Ochiu tău și buzele-ți ce blând zîmbesc,
Căci pricep și știu, — vai mie! de ce știu?!
Eu, pre care'l iubesc tu, nu pot se fiu.*

George Simu.

Schiță din viața Metropolitului Alexandru Șuluț. (1794—1867.)

În cele următoare vom a înprospăta în memoria cetitorilor Revistei noastre pre cel de întâiu Archiepiscop și metropolit al Românilor gr. cat. din Ardeal, pe »bunul nostru bătrân« *Alexandru Sterca Șuluț de Cărpiniș*, care și-a jertfit totul pentru națiunea sa, pe care-o iubea mai mult decât pe sine însuși.

Acest mare fiu al poporului nostru s'a născut la anul 1794 în munții apusenți la Abrud, din familiă nobilă și vestită a Șuluțescilor.

Acesta familiă e una din cele mai renumite și mai binecuvântate de Dumnezeu între două sute cincideci de mii familii românești din Transilvania. (Transilvania nro 24 ex 1877.) A fost cândva foarte avută, dar a suferit multă daună pe timpul lui Rakoczi, apoi în revoluțiunile dela 1784 și 1848. Tatăl Metropolitului Șuluț a fost magistrul montan întărit de împăratul pe viață.

Munții cei falnici și clasici ai Abrudului au fost mai multe vécuri de-a rândul legănel, scutul și mormântul familiei Șuluțescilor, Aronescilor și Boerescilor, cari sunt înrudite și cari au dat națiunii mulți bărbați destinși, cum au fost episcopul Petru Pavel Aaron și nepotul său Metropolitul Alexandru Sterca Șuluț.

Locuitorii munților apusenți, cu deosebire cei din Abrud, Roșia, Bucium, Cărpiniș și Corna se ocupă aproape mai numai cu băieșitul, care câte odată e foarte bine respălătit, astfel că în scurtă vreme poate cineva deveni avut din băieșit. Ear în „*vremile cele bune*“ erau mulți posesori de băi atât de avuți, cât — cum dice Românul — singuri nu sciau ce au la casa lor. Copii astorfel de omeni avuți, ar fi putut cu înlesnire învăța carte multă și astfel se devină folositori némului lor. Dar nu fu așa. În vécul trecut cu deosebire mai numai fii familiilor Șuluț, Aron și Boer învățau carte mai multă, ceialalți se îndestuliau cu mai puțină carte, dar cu mai multă avere și cu traiu boeresc.

Alexandru Sterca Șuluț având aplicare cătră învățătură și cu deosebire cătră cariera preoțască, după ce termină gimnaziul intră în teologie și în 1814 fu denumit de capelan în Bistra, o comună mare și frumoasă din munții apusului. Înainte de a se preoți se căsătorii cu fiica proprietariului Aron din Bistra.

Dar nu fu norocos se-i trăescă soția de cât trei ani. Tinerul preot remas véduv în anii cei mai frumoși ai etatei sale, perđându-și soția, o ființă în totă puterea cuvântului nobilă, înzestrată cu cele mai frumoase virtuți casnice, un adevărat mărgăritar, sdrobotit de durere sufletescă, cădu, la început într'o melancholie, în urmă într'un fel de somnambulism. Șe ridica noptea din așternut și inconșciu se ducea în cimeter unde se deștepta din somn îmbrătoșind crucea dela mormântul soției sale. La această cumplită nefericire, mai ales pentru un preot, s'a mai adaus și persecuțiunile guvernului, care voea, ca s'el abată dela apărarea poporului, vrând a-i împune prin episcopul său »Perpetuum silentium.«

În jalnica lui situațiune în care ajunse, o singură scăpare mai era posibilă, ca s'el nu sucumbe: a-și ocupa mintea și inima și a-le da alt nutremânt, a se smulge din viața de tôte zilele.

S'a pus decii pe studiu; amicii lui din Cluj și Sibiiu, bărbați cu mare influință, mai ales renumitul Vaida, îl provedeau cu clasică lectură din bibliotecile publice și private. Orele libere le petrecea cu vânătoarea, căutând desfătare și alinare în măręta natură.

Intr'una din zile a pornit la munte împreună cu vânătorul său, cu »Moruț«, a cărui memorie până în ziua de ađi se mai păstrează în comuna Bistra. În munte i-a ajuns o furtună și s'au

rătăcit unul de altul. Șuluț, cređend că Moruț a trecut culmea muntelui, pe unde trecuseră câni cu căprioara, a ieșit decii la creșta muntelui, ca să audă încătrău bat căpăii, dar fiind-că n'a auđit nimic, s'a tras dela potecă vreo 50—60 de pași pe pajște, unde, obosit fiind a adormit. Moruț, care astepta la pusore întorcerea vênatului, veđend că nici vênat, nici câni nu se mai întorc, neprimind răspuns la chiotele dînsului, la signalul vênătoresc, credea, că stăpânul dînsului s'a urit de așteptat și că va fi mers în jos la vale, unde au rămas călăriile lor, cu ale mănării. A pornit decii și el la culme în sus, ca să sufle în corn, să prindă câni, apoi s'el se întorcă în vale unde erau caii cu servitorul. Din întemplantare a dat și el tocma pe aceea potecă, pe care mersese și stăpânul său. Deodată zăresce în desime *ceva sur* — »selbătăcime«. Se opresce, încordă cocșele deli ambele țevi, ochiesce — și trage . . . Paf! tresnesce pușcătura, de care resună văile. Vai de mine! m'ai împușcat, strigă protopopul Șuluț. Moruț, care era un bun vênător, era s'el perdă mințile; el credea pe stăpânul său jos în vale; auđindu-i vaietul a încremenit, reculegându-se fuge acolo și vede pe stăpânul său svărcolindu-se de durere, plin de sânge.

Bietul Moruț veđuse în desime, straița de vênat de piele de iezure cu per cu tot, cum era modă pe acele timpuri, și a tras în ea, cređind că e ceva »selbătăcime«.

Șese săptămâni a zăcut protopopul Șuluț, dar din fericire halicile au intrat numai în carne, părți mai nobile n'au ajuns, astfel a rămas în viață. Pe acel timp și-a compus doina »Bucurie, bucurie«. Doina ce se cântă nu numai în Ardeal, dar și în România, unde se află Ardeleni din betrâna generațiune. Admirabil exprimă acest cântec duios, în simple și dulci cuvinte poporale, iubirea de țeră și de altarul familiar. Ideal ce a inspirat pe cei mai mari genii la opere neperitoare. Ascultând acesta »Doină« țise înfățișeză fără veste schița germână »Iubirea și geniul«, care caracterizează entuziasmul, iubirea și venerațiunea față cu viața conjugală, față cu sfânta casătorie, a celor mai geniali omeni din lume: poeți, artiști, literați și alți bărbați celebri, dotați dela natură cu cele mai eminente calități sufletesci.

Aceste premerse esplică de sine istoria intimă și tainică, a acestui »cântec bătrânesc«, ce motivează dispoșiunea și vibrațiunea sufletului autorului.

Cu alte cuvinte: acesta »Doină« nu este o poezie, ci ea este fidelă reproducere a suferințelor autorului, isvorită din cele mai nobile și morale simțeminte.

Textul original e urmatorul:

*„Bucurie bucurie,
Vorbă frumoasă'n pustie
În tot locul te-am căutat
Nicăiri nu te-am aflat.*

*Numa'n dragoste curată
Te-am putut afla odată
Dar trecuși ca și un fulger
Nu ești fericitor inger.*

*După tine nu mai umblu
Voiu fi rece ca și plumbu,
Căci tu crudo cu tot omul
Te jocii cu visul cu somnul.*

*N'am decât numai nedejde
Dacă și ast-o voiu perde
Rămâi lume scumpă țeră
Căci viața e amară.*

Ultima strofă unii o cântă astfel:

*„Rămâi lume negră cefă
Rămas bun ție viață.”*

dar nu e esact.

Doina acésta e pusă și pe note de dl Iacob Mureșanu prof. în Blaj și ar merita s'o reproducem întocmai, dar nu nepermit spesele se publicăm și note în »Rev. Il.«

Și nu era modru se lase rece pe tinerul preot pierderea celei, în care aflase *dragoste curată*, căci ca preot scia, că nu-o mai pôte afla. Sau Alexandri, după pierderea finței iubite nu cântă asemenea:

*Plăceri dulci de iubire,
plăceri încântătoare,
Sintiri mărețe visuri
de falnic viitor,
V'ați sfîns într'o clipită,
ca stele trecătoare,
Ce las'un întunec
adânc în urma lor!*

*V'ați sfîns! și de atunce
în cruda-mi rătăcire
N'am altă mîngăiere
mai vie pe pămînt
Decât se naț la tine,
duioasa mea gândire
Steluță zimbătoare
dincolo de mormînt.*

Și nu era mică perderea ce-o îndură tinerul preot frumos *cu ochii vineți ca cerinul cel senin și cu părul cel creț*, care acuma nu mai avea decât *nădejde*; de a mai afla bucuria? — Ba! Avea nădejde de a putea lucra numai și numai pentru binele și fericirea neamului său. Și acésta nădejde nu l'a părăsit nici când, căci cel ce lucră cu nădejde pentru scopuri sfinte, are pe D-șeu ajutor întru toate. Pentru meritele sale fu denumit protopop în Bistra, ér la 1836 *vicar al Șimleului* în Sălagiu. Poporul din Bistra vărsă lacrimi de părere de reu, după preotul și protopopul Șuluț, când se depărtă dela ei în Sălagiu, care timp de 20 de ani le fù adevărat părinte.

Ca vicar al Sălagiului își continuă activitatea începută cu zél apostolesc, ér frumoșele și nobilele fapte românesce ce densusul severșia, în scurtă vreme-l făcură atât de bine cunoscut Românilor de pretotindenea, în cât la 1850, când era conchemat sinodul în Blaj pentru alegerea de episcop, nu mai era vorba de-

cât de Șuluț și ér de Șuluț! Și nu se putea altcum, de ore ce era din tineretele sale cel mai popular, ér la 1844—45 cu ocaziunea persecutării clericilor din Blaj, toți refugiații, Bărnăț și alții au aflat scut la vicariul Șuluț în Șimleu, care i-a primit frăteșce și i-a întreținut cu lunile la casa și mésa sa cea ospitală. El a fost venerat chiar și de magiari, pentru că numai lui este a se mulțămí, că n'a erupt reshelul civil și în Sălagiu. Cei mai mulți magiari compromiși și gravați s'au purificat cu atestate primite dela el.

Sciindu-le aceste, trebuie să recunoscă tot natul, că Șuluț era

un caracter nobil, frumos, după cum înțelege poetul Andreiu Mureșan pe omul frumos când țice:

*»Frumos e omul, Dómne
cu generositate
Când iartă pe tiranul ce
apasă pe al seu frate,
Ce scop de a-l subjugă.
Și'n loc să respăltesca,
cum cere pofta-n lume,
Dușmana lui lucrare, îi
crușă negrul nume,
Voind a-l îndrepta!«*

Așa era Șuluț! Crușă chiar pe subjugătorii némului său și chiar atunci când, de nu le subscria certificatele, erau fii perirei. Dar nu! El și'a țis: D-șeu nu vrea mórtea păcătoșului, ci să se pocăescă și să fie viu! S'au pocăit? Spună istoria!

La anul 1854 reactivându-se metropolia română gr. cat. în Transilvania, Șuluț deveni Metropolit, lucrând ca atare 13 ani pe toate terenele publice pentru binele națiunei. —

Pe terenul școlastic și bisericesc el luă măsuri ca să se zidescă și deschidă școle în toate parochiile și să se țină în bună rânduélă. Aperă neatênarea

bisericeii gr. cat. din Ardeal, mări fondul pentru ajutorarea preoților și mijloci dela Impératul un ajutor anual de 18 mi fl. pentru cler. Ridică în Blaj *institutul preparandial* ș. a. Cumpără pe séma clerului o moșă mare boerescă la *Spring*, ér la mórte lăsă o mare fundațiune pe séma studinților. —

Pe terenul literar: Metropolitul Șuluț a fost și un ager purtător de condeiu. Pre lângă toate lucrurile multe oficióșe, reprezentatiunile și memorandele cele multe scrise de mâna lui, participările la adunările municipale, unde apăra drepturile Românilor în scris și cu graiu viu, el a scris și 10 opurí, din cari 5 despre drepturile canonice, vechile obiceiuri, usul, praxa și disciplina bi-

Alexandru Șuluț de Cărpiniș.

sericeii adevărat catolice orientale înainte de Fociu observate în biserica noastră gr. cat. din Transilvania.

Al 6-lea op l'a scris în limba magiară: *Birálatnak ellenbírálata az (oláh) román nemzet származásáról.*

7-lea *Istoria Horei* și a poporului din munții apusenți,

8-lea *Op poetic: „Versuri de jale”,*

9-lea *O serioasă căutare în trecutul și viitorul națiunii românești, din punct de vedere al religiei și*

10-lea *Cartea vânătorului.*

Pe terenul politic național a fost Metropolitul Șuluț un înfocat apărător al drepturilor poporului român, luând parte, ca conducător, la cele mai însemnate lucrări naționale. Intre altele el mijloci ținerea însemnatului *Congres național* din 1861.

Sciți ce a fost acel Congres național?

După 400 de ani, acum întâiași dată i-s'a dat și națiunii române ocasiunea a-și arăta durerile sale.

Până la 1848 a domnit nobilimea, după aceea absolutismul nemțesc. Nu e mirare dară, dacă anul 1861 fu salutat de toate popoarele de aici cu mare bucurie, cu deosebire de Români. Pregătirile se făceau în toate părțile cu mare zel; Magiarii voiau cu orî ce preț se se proclame în conferința din Alba-Iulia împreunarea Ardealului cu Ungaria. Și acesta o țineau ca lucru îndeplinit, de ore ce ei aflase că Metropolitul Șuluț e bolnav de morțe, ér alt cineva afară de el nu va pune stavilă dorinței lor. Și bătrânul Metropolit în adevăr era foarte slab și foarte îngrijat, dar consolându-l nepotul său dl Iosif Sterca Șuluț îi răspuse: »Nu cugeta, nepoțe, că eu așa fi îngrijat de persona mea; eu sunt îngrijat de națiunea noastră.

„După 400 de ani acum are națiunea noastră ocasiune a-și descoperi înaintea națiunilor conlocuitoare, înaintea tronului și înaintea Europei durerile și dorințele sale, și tocmai acuma se lipsesc eu dela apărarea sângelui meu? Acesta me bagă de viu în pământ pentru că vai! mă tem, tare mă tem. A doua și își făcu cuvântarea și când fu gata dise:

»Mă duc în personă la conferință, apoi fie ce-a vré D-zeu!»

Și așa bolnav cum era, s'a dus la conferință în Alba-Iulia și acolo și-a ținut-o, de-si era atât de bolnav, cât trebui să-o întrerumpă în mai multe rânduri și să ésa afară, dar tot nu s'a lăsat, până a terminat-o.

Aci aflăm cu cale a publică aceea cuvântare memorabilă, care ar trebui să-o cetescă fiecare Român cu cea mai mare atențiune, și din ea să se convingă despre capul și inima fericitului Șuluț, despre iubirea lui de nēm și de țeră și despre curagiul cu care el le apără.

Cuvântarea Metropolitului Ales. St. Șuluțiu.

Sine ira et studio. (Tacitus).

Escelentissime Domnule Președinte al cancelariei aulice transilvane!

și

Mărită conferință regnicolară!

Voiu avea iertare, dacă trăind nu numai cu dreptul naturei, dară și cu dreptul prin înaltele diplome și manuscrise din 20 Octombrie 1860 tuturor naționalităților dat, voiu se grăiesc în limba mea maternă și națională română, pentru că în acesta, sugându-o cu laptele mamei mele, cugetele mele și lucrurile mai bine le pot descoperi și exprima.

Mă rog dară cu umilință, se fiu bine ascultat și bine înțeles, toate cuvintele mele să se iee numai întru acel sens și se li se dee numai acea putere în care le voiu dice eu, și înțeles care-l voiu da eu, éră nu în alt înțeles.

Și de cumva cineva pre mine și cuvintele mele nu le va pricepe bine, și nu ar putea cuprinde înțelesul lor, aibă bunătate a mă pofti se i le desvălesc și declarez, că sunt gata în cât voiu putea și voiu sci și limba sororilor conlocuitoarelor națiuni, — cu a

cărora reprezentanți în acesta mărită conferință am și eu onóre din partea națiunii mele a ședei, — în limba fiesce-căreia a i le dechiăra.

Patru sute de ani trecură, de când națiunii noastre i se curmă norocirea aceea, ca și ea ca națiune se ședă cu celelalte conlocuitoare națiuni în adunări și la consultațiuni regnicolare; ci Dumneșeu și singură provedința lui, care priveghéză și cărmuesce șortea tuturor națiunilor, și a priveghiat și cărmuit prin atâtea pericole și fatalități și șortea națiunii noastre, aduse și acest timp dorit de astăzi; după 400 de ani se află fericită și națiunea noastră dinpreună cu reprezentanții sororilor și conlocuitoarelor națiuni mai întâiu în acesta conferință regnicolară a fi reprezentată prin fiii sei cei de încredere.

Póte că fiind lucrul acesta un lucru nou, ne mai obicnuit, plin de așteptare, și domnind neîncredere și o înstrăinare órecare până acum între conlocuitoarele națiuni, stăm aici toți de toate părțile cu mare șfielă și cu frica fățiș, ne sciind de chrănim ceva împrumutate simpatii séu antipatii? de avem séu ba așa multe, așa grele împrumutate postulate séu negațiuni unii la alții, cât fără periclul libertăței vreunei națiuni se nu se potă împlini? și de va fi îmbucurător séu ba rezultatul consultațiunilor și al conferențelor noastre?

Și acestea cugete înspăimântătoare pre nici una parte nu ar putea se o neodichnescă mai tare și se-i însufle una grijă mai mare, ca tocma nouă Românilor, cari ca ómenii noi, pășind pre terenul acesta ne mai umblat, și coborându-ne la certamen pentru drepturi politice și civile în arena cea neobicnuită piciórelor noastre cu 24 Magiari, toți cu nascere străluciți și în tactica, artea și în armele parlamentarismului — cari până acum în totă vieța lor cu onóre și admirațiune le au purtat — de totului bine exercitați, avem de a decerta o luptă cu puteri neasemenea cutezătorie și dubie.

Însé după ce noi toți — cari ne am adunat aici, fiii tuturor naționalităților charei noastre patriei, nu la certă, nu la lupte înverșunătoare, ci mai mult însuflați de spiritul pazei, al iubirei frățesci, cu acel sânt și bun cuget ne am adunat, ca în acesta mărită conferință se punem fundament la o înfrățire și amicitie eternă între toate conlocuitoarele națiuni.

Și după ce postulatele națiunii noastre sunt așa de cuviincioșe și drepte, cât nici un iubitor de adevăr nu i le póte denegá — fără călcarea iustitiei în picióre, — și după ce mie nu-mi este necunoscut nobilul simț al măritei națiuni magiare, care scie iubi cu căldură și a prețui nu numai libertatea și naționalitatea sa proprie, dar și a altor națiuni, nu mai pot purta nici o temere în inima mea nici atunci, când nu 24, dar și întreaga națiune magiară ar sta cu noi 8 români aici fățiș.

Multe sunt, Escelenților și Măriților domni și frați diferențele și împrumutatele noastre postulate, și doră e mai mult netemeinica frică unuia de altul, de care numai așa ne vom libera, dacă acelea ce avem a pofti unul dela altul, le vom descoperi unul altuia fără șfielă, fără retragere, cu inima deschisă și sinceritate limpede, că acesta va fi nu numai terenul cel mai învederat al împrumutatei noastre încrederi și apropieri a unei națiuni cătră alta, dară și calea cea mai bună, pe care ne putem înțelege frătesce unul cu altul și încheia cu multă sete dorită între noi frățietate și vecinica amicitie.

Etă dară eu fac începutul și, ținându-mé de acest prea folositor principiu și normă a vieței practice, împreună cu toți aceia, cari avem onóre aici în acesta mărită conferință regnicolară a ședei și a fi chemați din partea națiunii noastre române, nu tănuim de cătră frații nostri magiari nimica, ci cu una inimă deschisă și sinceră, cu totă încrederea frățescă ve descoperim că nu poftim dela voi prea stimatelor sororilor și conlocuitoarelor națiuni și anumit dela nobila națiune magiară alta aici în acesta conferință regnicolară, (unde prin un proiect de o lege electorală se va pune fundamentul la toate drepturile civile și politice ale tuturor naționalităților), decât că, ce au făcut străbunii noștri la Esculeu magia-

rilor, se facă și nobila națiune magiară acum și în dietele venitoare ale țerei, națiunii noastre române; și frățesca acea dreptă care străbunii nostri o au dat' o lui Tuhutum și magiarilor lui, de bună voie primindu-i în societatea Patriei sale și în egalitatea tuturor drepturilor sale civile și politice, se ni-o întinde și frații nostri magiari acum nouă; se ne recunoscă de bunăvoință sa pe națiunea noastră de națiune legiuită, precum este și cea magiară; se ne respecte dreptul limbei ca și pre al lor, și se nu se retragă a ne da tote egalele drepturi politice și civile în acea dreptă proporțiune, în care poartă națiunea română și greutățile publice ale patriei și în care concure ea și cu bunurile, sângele și viața ei întru apărarea comunei noastre patrie, cari drepturi egale până cam pre la începutul veacului al 15-lea le-a avut comune cu nobila națiune magiară, din care nu prin vina și prin crima sa, ci numai prin un fanatism și persecuțiune religioasă, după acel timp, pe rând s'a jefuit și s'a despoiat.

Cred și știu, că mulți vor trage la mare îndoială aserțiunea acésta a mea, că doră ar fi fără fundament și lipsită de tot adevărul și documentele istorice și vor *ține* în ascunsul inimilor sale doră și mie apriat în față: că națiunea română în Transilvania după aședarea magiarilor aici n'a figurat nici odată ca națiune cu drepturi egale politice și civile comune cu națiunea magiară, ci ca supusă de magiari cu arme a esistat în Transilvania numai ca o »misera plebs ad perpetuam servitutum condemnata«. Cum dară pot eu *ține*: că națiunea română numai ca de vre-o 400 de ani și-ar fi pierdut drepturile sale cele istorice, politice și civile, care nu le-a avut nici odată!?!

Iertați-mi măriților și bunilor domni, că nu numai în interesul adevărului istoric, dară și al adevăratei frățietăți (care națiunea română cu națiunea magiară doresce a încheia, și a cărui fundament încă aici în mărita acésta conferință ar debuși se se pună) se împrăștiu și se lămuresc acésta rătăcită opiniune și convicțiune — care doră unii ar avea — prin documente istorice neînfrante, scóse tocma din isvórele istoricilor națiunii magiare, după cari cu tot dreptul putem *ține*: — că

Magiarii n'au supus Ardelul și pre națiunea română cu puterea armelor ci din contră, națiunea română după ce a vădut mórtea domnului său Gelu (său Julius) său magiariesce (Gyula), numai din bună voia sa, dând frățesca dreptă, și au ales loru-și de domn (după cum până mai târziu au avut și magiarii obiceiul și dreptul de ași alege regele seu) pre magiarul duce Tuhutum tatăl lui Horca; — și acésta alegere o au întărit în locul ce se *ține* acum Esculeu cu jurământ, și Tuhutum și magiarii lui, fiind așa prin români asigurați, din ziua aceea Transilvania o au stăpănit'o cu pace și cu norocire; — că așa *ține* Anonimus Belae Regis Notarius*) »Tunc habitatores terrae, videntes mortem Domini sui, sua propria voluntate dexteram dantes, Dominum sibi elegerunt Tuhutum, patrem Horca, et in loco illo, qui dicitur Esculeu, fidem cum juramento firmaverunt et a die illo locus ille nuncupatus est Esculeu, eo quod ibi juraverunt. Tuhutum vero a die illo, terram illam obtinuit pacifice et feliciter«.

La citatele cuvinte ale Anonimului Notariu, cele mai depre urma »Tuhutum vero a die illo terram illam obtinuit pacifice et feliciter« (care în istoria sa scriind întemplantările între Tuhutum și națiunea română fără nici o îndoială mai mult a favorit cauzei și gloriei belice a Magiarilor, decât celei a Românilor.) Mărită conferință! bine se luăm aminte, că acestea au înțeles de forte mare ponderositate pentru adevărul istoric al națiunii române și al aserțiunii mele, și au acela nenegabile înțeles, că de și Tuhutum cu magiarii sei (câlcând drepturile gentelor, venind fără de veste și fără de a avea cauză dreptă și de a anunța mai înainte bătaie principelui român Gelou la râul Almaș, mai mult au împrăștiat decât au devins și înfrânt pe Români, și au omorit pe Gelou; totuși Români dacă prin darea dreptei și prin pace de bună voia nu ar fi voit ași alege și ași primi lor de domn pre Tuhu-

tum și pre magiarii lui în societatea patriei și a beneficiilor ei, nu le-ar fi lipsit nici decât puterea de a rezista și a respinge cu puterea armelor sale pre Tuhutum și pre ostașii lui așa, cât acela nici odată nu ar fi putut supune Transilvania și a domni preste Români cu pace și cu norocire.

Așadară partea cea frumoasă și grasă, care era între Murăș și Tisa și se țermurea de cătră nord și răsărit cu Someșul și cu Murășiul, care despărți atunci regatul acela de cătră Ardeal, și a cărei domnitor pre timpul venirii Magirilor în Panonia, Menumourut (latinesce Minus Marius), a cărui capitală era la Bihor lângă Oradia-mare — Magiarii nu au luat-o cu puterea armelor sale, că după două bătălii crunte nici nu au putut'o, ci eră au căpătat'o Magiarii prin iubirea și amicitia Românilor cu egalitatea tuturor drepturilor politice civile de comun prin Români și Magiari folosinde, și au stăpănit'o prin legătura afinităței cei strinse, care pomenitul domnitor român Menumourut a voit a o face cu vestitul duce magiar Arpad. — Pentru că domnitorul român Menumourut având de moștean împărăției sale numai o fată, pe acésta a dat'o de muiere fiului lui Arpad lui Zultus său Zoltan, cui ca ginere, Menumourut după mórtea sa ia testat în tip de zestre fetei sale și împărăția sa.**)

Eră despre națiunea săsescă, că ea s'a adus în Transilvania și s'a aședat de regii Ungariei pre pământul Românilor, celor ce întru apărarea patriei de încursele vecinilor gente erau tare decimați și răriți, cu acea condițiune: »Ut a terra Varus usque Boralt cum terra Sebus et terra Daraus constituant cum ipsis Valachis et Bisenis unum et eundem populum et communem cum Valachis et Bisenis usum capiant ex silvis et aquis terrarum illarum Valachorum et Bisenorum«. — Ce pôte arăta mai chiar decât diploma lui Andreiș regelui Ungariei din anul 1224, că Sașii în Ardel nu pot avea alte drepturi istorice și cu alte privilegii, decât cari le au și Români?

Români din timpul acela s'au împărțit din gloriă său nefericirea armelor în bătălii asupra inamicilor patriei și a invasiunii barbarilor cu frații și soții sei magiari, totdeuna frățesce întru apărarea patriei.

Și vă întreb eu pe voi, stimaților frați magiari, spuneți-mi — punând mâna dreapta pe inima voastră cea nobilă — ce bătălie glorioasă ați dobândit voi vreodată, care se nu o fi reportat regii Ungariei său principii Transilvaniei cu însoțitele cu voi arme și ale Românilor, și încă în proporțiunea copiosului lor număr?!

Din care nenorocire și perire, ce au ajuns când-va pre dulcea și iubita noastră patrie, n'au luat partea cea mai mare după proporțiunea numărului și a puterilor ei, națiunea noastră română?!

Care câmp de bătălie pôte nobila națiune magiară arăta din istoria patriei, unde sângele Românului se nu fi curs ca apa dimpreună cu al Magiarului, și se nu se fi înfrățit și încheat la olaltă și acolo pre acelea câmpuri gelnice?!

Din timpul acela națiunile acestea două, magiară și română, având comune tote, atât binele cât și rēul, drepturile și beneficiile politice, cât și greutățile patriei, întru atâta s'au fost unit la olaltă, cât acum s'au fost legat nu numai cele mai fruntașe familii, dară și domnitorii și dinastiele ambelor acestor națiuni — magiară și română — prin legăturile cele mai tari și mai sante ale sângelui și ale afinităței.

Și ca se nu pomenesc de nenumărate casuri de acestea în vechime întemplate »voiu pomeni numai depre sora memorabilului rege al Ungariei Bela al IV-lea, care a fost măritată după Românul Ioan Asan, împăratul Românilor și al Bulgarilor«, care cu multă gloriă domnia la muntele Hemu.***)

Muierea regelui Ungariei Stefan al V-lea și mama lui Ladislau al IV-lea regelui Ungariei Elisabeta, a fost fata principelui român Cutean.***)

*) Anonimus Belae Regis Notarius capite 51.

**) Veđi Pray Annalium Partea I. pagina 218. Apud Sincal Chron. ad annum 1238.

***) Chronica lui Sincal tipărită în Iași în anul 1853 ad annum 1285 pag. 281 și 287.

*) Capite 27.

Nu rămâne dară nici o îndoieală, că în timpurile acelea, când în modul mai sus spus Românii și-au împărțit cu Magiarii patria și toate beneficiile și drepturile sale, ei au avut în patriă din națiunea sa aristocrația înaltă, puternică și înavuțită, cu pământuri și posesiuni întinse înzetrată, precum a fost tocmai și pre timpurile regelui Ungariei Ludovic cel mare, voivodul românesc Dragoș, care întemeie principatul Moldaviei, pe care nici Ludovic, nici alții lui următori regii ai Ungariei nu-l putură surupa mai mult séu cu puterea armelor de tot al supune.*)

Și precum au fost voievozii româneschi ai Păgărașului și alții.

Au avut naționalitatea și limba sa administrativă, și ca națiune au avut toate drepturile politice și civile, ca și frații și acum soții sei magiari.

Unde sunt acum toate acelea? cum le-au putut Românii pierde? Doră au conjurat când-va asupra patriei?

Séu s'au resculat cu arme asupra domnitorilor sei, și cu asemenea crime mari politice se-și fi meritat despoierea de totă libertatea și existența sa politică națională?

Ferescă Dumnezeu! Nici una dintre acestea crime nu au făcut nici odată, (precum ne a lăsat istoria însemnată despre alte conlocuitoare națiuni); că în totă istoria și legislațiunea Ungariei și a Transilvaniei nici cea mai mică urmă nu se vede despre astfelu de fapte, care dacă s'ar fi întâmplat, cu bună seamă nici decât, nici în istoria, nici în legile Ungariei séu ale Transilvaniei, neînsemnate cu litere mari și negre, nu ar fi lipsit; ci totă nenorocirea, vina și crima națiunii române a fost numai aceea, că ea tocmai în timpurile acelea fatale când după desbinarea bisericii orientale de cea occidentală, acesta pre fi bisericii cei de întâiu, ad. orientale, cari locuiau séu în provinciile regilor și principilor catolici, séu în alte — precum diceau, schismatice principate vecine, cu toate mijlocele și puterile se silea ai reduce la unire și la ascultare de biserica Romei, și când autoritatea pontificelor romani la acel grad și culme de putere ajunsese, cât ei tocmai dela Dumnezeu se țineau împuterniciți a putea împărți după plac corone regesci, regaturi și provinciile regilor pământeni, cu tot sufletul și trupul și cu toate sacrificiile, însuși și cu pierderea libertății naționale și a tuturor drepturilor sale politice și civile se alipea de biserica orientală și de ritul ei.

Sciu că mulți, și acesta aserțiune a mea vor aduce-o la cea mai mare îndoieală și o vor socoti fără fundament și lipsită de tot adevărul istoric, și mă vor pune întru acea neplăcută pușetiune, ca și preste voia mea se ating o cordă și mie și altora prea dureros sunătoare, și se pomenesc nesce fapte pătrate istorice ca acelea ale unor înalți bărbați bisericesci, cari au ședut pre cel mai întâiu scaun apostolicesc, cu care și eu sunt în credință unit, pe care pentru venerațiunea lui și eu de mi de ori mai bucuros le ași fi acoperit cu o vecinică tăcere, decât când-va se le descoper, decât cu trecuta gelnica sorte a iubitei mele națiuni nu ar fi și acum într'o prea strinsă legătură, și decât fără vătămarea adevărului istoric și fără paguba dreptei cauze și a drepturilor și intereselor politice și civile ale națiunii noastre române (pre cari dreptul naturei mă obligă a le apăra, și cari sunt un obiect prea momentos de discuțiune nu numai pentru drepturile politice și civile ale națiunii mele, dară și pentru fericirea publică a totă chara noastră patriă), le-ași fi putut tăcea.

Cercustarea acesta grea trebuie dară se mă escuse înaintea tuturor înțelepților și iubitorilor de adevăr, ca rădămat pre date istorice nerăsturnabile se arăt: — că

Papa Gregoriu a IX-lea decretă asupra împăratului Românilor și Bulgarilor Ioan Asan (care cu multă putere domnea la muntele Hemu) bel cruciat numai pentru aceea, că s'a lăsat de unirea bisericii sale cu Roma, care de unchiul séu Ioanichie séu Callo-Ioan împăratul Românilor și al Bulgarilor mai înainte cu 30 de ani se făcuse, poruncind arhiepiscopilor din Strigon și Calocsa și tuturor episcopilor Ungariei, se predice asupra pomenitului îm-

*) Ibidem ad annum 1359.

părat român și a regatului acestuia bel cruciat — împărțind celea mai bogate indulgenții tuturor acelora, cari vor lua parte la acesta gresiune cruciată nedreptă.

Și neîndestulându-se cu aceea, cu totă puternica și înalta sa autoritate și cu totă virtutea cuvântului, aducând aminte și de jurământul mai înainte pus, întărită asupra memoratului împărat român și pre regele Ungariei Bela al IV-lea dăruind în numele sântilor apostoli Petru și Paul nu numai deplinele indulgenții, da și totă țera schismaticului împărat Ioan Asan conferindu-o regelui Ungariei lui Bela și altor regii catolici, cari o vor putea cuprinde.¹⁾

Așadară tot pre acest rege al Ungariei Bela éráși cu totă puterea cuvântului și în puterea jurământului stors dela regele acesta mai înainte se nevoia al convinge, că nu i se cade lui ca rege catolic a suferi în regatul seu pre schismatici, și ar face lucru prea plăcut lui Dumnezeu și ómenilor, decât pre românii schismatici din episcopatul Cumanilor (Moldovenilor) i va silí cu puterea, ca se primescă pre episcopul latin dat și impus lor dela scaunul apostolicesc al Romei.²⁾

Bine este de a se însemna, că scaunul apostolicesc al Romei pre regele acesta al Ungariei Bela al IV-lea mai înainte de aceea la atâta îl adusesse cât înaintea venerabilului părinte Jacobus Praenestinus legatului scaunului apostolicesc și înaintea mai multor altora cu jurământ pre s. Evangelie a lui Dumnezeu depus se obliga că din țerile, cari erau jurisdicțiunii lui supuse și cari de aici înainte se vor supune, pre schismatici și alți creștini, cari în țerile sale nu ascultă de biserica Romei, cu totă puterea regescă i va silí se fie ascultători de biserica Romei.³⁾

Papa Clemente al VI-lea pre regele Ungariei Ludovic cel mare nu numai tare îl lăudă și-i aprobă nedreptele invasiuni, cari le întreprindea acest rege asupra vecinilor principii și principate schismatice, cari se țineau de biserica orientală (precum este Serbia, Bulgaria, Bosnia și principatele române dela Dunăre, spre stîrpirea schismaticilor, dară încă i dăruiesce lui Ludovic și erediilor și următorilor lui cu autoritate apostolică toate provinciile, cetățile, castelele, vilele, fortărețele și ori ce alte locuri, cari va putea se le iee de sub mâna schismaticilor și de sub puterea necredincioșilor acelora și le va putea supune potestății sale.⁴⁾

După acestea demândări pontificale n'au lipsit nici odată regii Ungariei (neluând afară nici chiar pre românul Ioane Hunyadi gubernatorele Ungariei, nici pre fiul acestuia Mathia regele Ungariei), ca cei mai fideli clienți ai scaunului apostolicesc și cei mai zeloși protectori și promotori ai catolicismului, cu totă scumpătatea a se acomoda.⁵⁾

Eră la deplinita subjugare a națiunii noastre româneschi și la jeuirea ei de toate drepturile nu numai civile și politice, dară și omeneschi, și la degradarea românului la statul de dobitoc și lucru de vânzare, precum și la totala proscricțiune a națiunii și a bisericii româneschi, au pus corona fanaticismul cel neîndurat al reformațiunii,

1) Veđi Rainaldus ad annum 1238 § 7. — Aloysius Guerra in Epist. Const. Pontif. pag. 272 Nr. 18 — Apud Șincai cronica ad annum 1238 pag 262 și 263.

2) Documente istorice tipărite în Viena în anul 1850 pag. 19 și 20.

3) Rainaldus la anul 1234 Nr. 40. — Apud Petrum Major Hist. ecles. Valachorum. — Documente istorice pag 21.

4) Rainaldus la anul 1352. — Aloysius Guera in Epit. Constit. Pontif. Tom. II. pag. 278. — Documente istorice Viena 1850 pag. 22. și 23.

5) Observăm: Că de vom deschide istoria regilor Ungariei, vom afla, că ei după donațiunile de acești Papi făcute întru adevăr au și deprins dese incursiuni în mai sus numitele provinciile, și n'au lipsit și cu puterea armelor a aduce la ascultare de scaunul Romei pre schismatici.

Nu ne putem îndoii, că tot din aseliu de donațiunii papale pretind regii Ungariei si mai vartos magiarii până astăzi, că principatele româneschi dela Dunăre încă s'ar ținea de coróna Ungariei, de și bine scim tocmai și din istoria regilor Ungariei, că de și regii Ungariei au deprins dese invasiuni nedrepte în principatele româneschi cu cuget se le supună corónii Ungariei, totuși statornicesc a-le supune n'au putut, ci adeseori și cei mai vestiți regii ai Ungariei, precum au fost Carol Robert, Ludovic cel mare, Sigismund și Matia Corvinul — cu atâta tărîe a armelor româneschi fură respinși și alungați, cât abia au scăpat cu viața. — Veđi pre Thurotzi, Bonfiniu și cronica lui Șincai.

despre carea cea mai adevărate, dară deodată și cele mai triste documente (carî în istoria omenimei și a legislațiunei antice transilvane pururea vor rămânea ca o pată neagră nespălată și grețosă), ne-au lăsat nouă legile patriei.¹⁾

De aci a urmat aceea, de aristocrația cea înaltă română, ca se nu-și piardă în persecuțiunea cea religiunară cu drepturile politice și civile și bunurile sale a fost silită a trece cu totul la religiunea catolică séu reformată, și prin acésta a se uni și contopi în națiunea magiară. — De aci a urmat réul și nefericirea cea mai mare a națiunei române, că acum părăsită fiind de puternica și înalta sa aristocrația și acésta făcându-se proselita religiunei și națiunei magiare, totodată s'a făcut și cel mai mare inimic românilor. Mi-aduc aminte, că istoricul Wolfgangus Bethlen, — Liviul magiarilor, se geluesce tare asupra unui magiar renegat și turcit de pre timpurile acelea, când o mare parte a Ungariei o domniau Turcii, dicând: că nici Tatarii, nici Turcii cei adevărați atâta necaz și stricăciune n'au făcut națiunei magiare, ca tocmai magiarul acesta renegat și proselit turcesc.

Ce a fost magiarul acesta renegat și turcit națiunei magiare, tocmai acea a fost și pentru nefericita noastră națiune română aristocrația română proselită și magiarisată; și așa părăsită fiind națiunea noastră română și neavând pre nime în dietele țerei de apărătoriu drepturilor sale, ci numai dușmani fanatici, asupritori și conjurați în contra sa, firesce trebui se vină jefuită de toate drepturile sale civile și politice și se ajungă rōba și servitōrea tuturor colocuitōrelor sale națiuni.

De aci înainte jefuirea și subjugarea românilor nu a mai avut țermuri și margini, ci persoanele românilor și toate averile și proprietatea lor se socotea de res nullius, pre care regii le dăruiau cui vréu și nobilimea le putea libere trage sub iobăgiă și a dispune după plac cu proprietatea lor.²⁾

Capii Românilor cei politici³⁾ și cei bisericesci⁴⁾ erau cu temniță și cu bătaii tirane numai pentru aceea maltratați, că urmau bisericiei orientale.

Eră regii Ungariei (tocmai nici pe dreptul și românul rege Matia luândul afară) ținuturile celea libere și persoanele Românilor celea cari apērau fortărețele de pre marginile țerei și erau libere, după plac le vindea pre banii la națiunea săsescă, și le dăruia la alți aristocrați și nobili magiari.⁵⁾

Tot din acésta cauză s'a tomat și unirea celor trei națiuni ale Transilvaniei dela 2 Februaru 1438, asupra bieților nostri țeranî, pentru că acestia asuprinduse cu nedreptul de episcopul latin Lorand Lépes, — care se înțelese cu nobilimea spre asuprirea țeranilor — numai cu armele în mână puteau sē se apere în contra jefuirilor episcopului și ale nobilimei.

Escelențiilor și măriților Domni! Cu totă frățiesca încredere și iubire mă rog se aveți cătră mine acea bunățate, ca se nu socotiți, că doră eu atunci, când am adus înainte istoricesce toate acestea — singur numai spre cunoscința avutelor și prin fatalitatea timpurilor pierdutelor drepturi istorice ale națiunei noastre române — ași voi a face nobile națiuni magiare séu a celorlalte colocuitōre națiuni ceva împutări.

1) Aprob. Const. Part. I. Tit 8 — art. 1 et 3.
 „ „ „ I. „ 9 — „ 1.
 „ „ „ III. „ 7 — „ 2.
 „ „ „ III. „ 30 — „ 1.
 „ „ „ III. „ 31 — „ 1, 2, 3 et 5.
 „ „ „ III. „ 35 — „ 1.

Tripartit. Verböczi Part. III. — Tit. 30 et 31.
 Aprob. Const. „ IV. — „ 5 — art. 1.
 „ „ „ V. — „ 6 — „ 2 et 4.
 „ „ „ V. — Edict 38, 44, 47 et 66.
 Compilat. „ IV. — art. 1. usque 7 etc. etc.

2) Aprob. Const. Part. V. edict. 38 et 36.

3) Petru Major istoria bisericii Românilor pag. 15 și 16 — Schneller Tom. I. pag. 273 și 360.

4) Manuscrisul lui Cserei Mihály pag. 264.

5) Vide: Vizsgálódás az Erdélyi Kenézségkrol Nagy-Enyed anno 1846 pag. 18, 21, 22, 23, 24, 39, 44 și 65.

Nici decăt, mărită adunare, că sum până în adêncul inimei convins, că generațiunile acestea ale tuturor colocuitōrelor națiunii la toate acelea ce în timpurile mai de înainte sau întemplat, tocmai așa sunt de nevinovate precum sunt și eu, și cu totă adevărata frățescă încredere vē asiguréz, că națiunea noastră română cele întemplate voiesce a le da veciniceii uitării, și a încheia pre basa egalelor drepturi cu toate surorile sale națiuni colocuitōre și mai cu séma cu nobila națiune magiară o vieță politică nouă și o eternă amicitie și frățietate.

Acestea premitând, acum mă voiu întorce la meritul desbaterilor și al întrebărilor și în merito voiu se răspund celor doi prea vrednici cuvântători înaintea mea, adecă Escelenției sale domnului episcop al Transilvaniei Ludovic Hainald și Ilustrității Sale mult stimatului comite Dominic Teleki.

Însé până ași face acésta, cu umilință rog pre Escelenția Sa Cancelariul L. barone Francisc Kemeny, se binevoiescă a dispune ca se cetescă mai întâiu aici publice prea înaltul manuscris împărătesc din 20 Octombore 1860 cătră primariul ministru graful Rechberg, dat în privința Ardélului¹⁾ ca se scim, pre ce fundament ne-am adunat la acésta conferență și care iar fi agendele ei prescrise de Maiestatea Sa.

După ce cu umilință mulțămesc Escelenției Sale cancelariului, că a binevoit amî împlini pofța și a ceti acest prea înalt manuscris din 20 Octombore 1860, — acum mă voiu scobori dară la meritul discussiunei.

Escelenția Sa Hainald și Ilustritatea Sa mult stimatul comite Dominic Teleki în prea mărețele Sale cuvântări înfrumșetate cu toate florile și artele retorică — după cum le-am înțeles eu — se silesc din toate puterile a ne persvada, că noi în acésta conferență regnicolară n'am avea de a face alta, decăt punând la o parte acest prea înalt manuscris împărătesc, se primim toate legile și celea electorale din 1848 ale Ardélului și ale Ungariei cu unirea acestor două țeri, cari — cum se vēd a crede mai șus venerații oratori, ar fi pre lege unite și acésta unire ar fi trecut și în deplinire, drept care se alergăm de aici oblu la dieta proximă a Ungariei, neavând lipsă de vre-o dietă ținândă în Ardél.

Însé eu întreb: sau nu ne-am adunat noi aici pre temeiu mai șus veneratului manuscris împărătesc din 20 Octombore? Și de e fără îndoieála așa, sau nu tocmai prin aceea, că prin temeiu șisuului manuscris împărătesc ținem acum acesta conferență, în faptă am și primit acest manuscris împărătesc?

Și după ce prin preainalta dispozițiune, care este cu apriate cuvinte în veneratul manuscris cuprinsă și dechiarată, conferenței acesteia, de Maiestatea Sa apostolicescul rege al Ungariei și mare principe al Transilvaniei, nu-i este lăsat și dat de agendă nici primirea legilor electorale, nici unirea Ardélului cu Ungaria din 1848, ci categorice acea datoriă i se demandă, ca se facă un proiect de o lege nouă electorală și pre acela sē-l substērnă Măiestății Sale, au nu apriat recunōsce însuși Maiestatea Sa autonomia Transilvaniei? Și în declarațiunea aceea din veneratul manuscris: »Ca în constituțiune și legile celea mai de înainte ale Ardélului sunt de a se face schimbări afund tăietōre«, sau nu ignoréză cu totul, ba dechiară și legile electorale și unirea Transilvaniei cu Ungaria din 1848 de nevalide și nule?

Au nu tocmai în urma acestei dispozițiuni a prea înaltului acestuia manuscris ni s'a denumit și cancelariu și gubernatore provisoriu, cari organele cancelariei aulice transilvane chemândule, aceeași cancelărie au și organizat'o și pus în lucrare?

Acestea toate, mărită conferență, sunt fapte patrate, cari dovedesc, ca și noi manuscrisul împărătesc din 20 Octombore l'am primit și în faptă și noi valōrea legilor din 1848 și a uniunei Transilvaniei cu Ungaria de nulă o am declarat.

Că Maiestatea Sa atunci, când în față nu numai a totă monarchia sa, dară și în față întregii Europe sub sacramentul verbului regesc a emis și publicat veneratul manuscris din 20 Octombore, singur numai autonomia Transilvaniei, érá nu și uniunea ei cu Ungaria

1) S'a cetit publice.

a socotit'o și luat'o de validă și legale; că altmintrelea și espeduirea acestui manuscris, și publicarea lui, și dispușerile lui, și conferințele noastre în care ne aflăm acum, și denumirea provisorului Cancelariu și Gubernatore ale Transilvaniei, și organizarea cancelariei nu s'ar putea socoti alta decât un joc înșelător de ochi, și de gândurile popórelor, cea ce nimenea va putea dice fiind cu minte.

Deci dară națiunea noastră română cu mine dimpreună rădēmându-se cu tóte puterile și lipindu-se cu totă inima de diploma și manuscrisul împērătesc din 20 Octombree, de cuvintele regesci și dispoșerile întrēsele făcute, sērbătorește — declară, că nici uniunea Transilvaniei cu Ungaria dusă în deplinire prin terorism și în contra protestatiunii noastre a națiunei române și întărită printr'un rege prea bun și îndurat, însē terorizat și de revoluțiune din tronul sēu alungat, nici legile din anul 1848, nici decât nu le póte primí; cauzele pentru cari nu le primesce și opiniunea sa pentru un proiect de o lege nouă electorală se vor înțelege mai pre larg din extractul protocolare al conferințelor sale naționale romānesci ținut în Sibiu la 1/13 Ianuarie 1861, care aici publice și îl vom ceti*) și mē voiu ruga, ca alăturat la cuvēntarea mea în scris dāndă împreună cu aceea sē se iese la protocolul conferințelor regnicolare.

Eu pre lângă cauzele în mai sus atinsul extract protocolar specificate mai adaug și aceea dechiarățiune a mea, că și din acel motiv nu pot primí legea electorală din 1848 a Transilvaniei, căci aceea, când în § 4 litera a) pe basa articolului al 12-lea din anul 1791, dā după capete sēu capitatim tuturor nobililor fără nici un cens sēu alta restricțiune dreptul de alegere încă și acelora, cari mai nainte n'au avut usul drept al aceluiasi; érá sub litera c) din acelaș paragraf, dela locuitorii comunităților, cari n'au senat organizat, poftesce un cens greu de o contribuțiune anuală, afară de taxa capului de 8 fl. m. c. — prin care cea mai mare parte a locuitorilor Ardélului și anu-mit poporul român s'ar eschide dela dreptul alegerei, — legea acēsta dic, din acest motiv trebuie se o numesc a fi într'o mēsură fórtē tare nedreptă și interesată.

Mărită adunare! Eu nu odată am auđit lăudāndu-se nobilimea cu un liberalism mare fățiș cu poporul cel de curānd emancipat și dicēnd: noi am redicat poporul la noi sau la starea noastră (magunkhoz emeltük a népet) și ne-am împărțit cu el tóte libertățile și drepturile noastre.

Spun drept, că poporul român ține aceste cuvinte lăudăróse de frase și vorbe frumoșe, dar góle și fără efect și de nește flóri de pomí, cari cad fără a lega și a aduce vre'un fruct; eu dar ași pofti, că nobilimea în fața lumii și în faptă se arete, că romāni n'au fundament la îndoela sa și lauda nobilimei nu e deșartă și spre acēsta le arēt o cale fórtē ușoră și bine așternută; adecă articolul al 12-lea din 1791 și dreptul de alegere și de a fi ales, care acēsta lege îl dā capitatim și fără nici o restricțiune tuturor nobililor, binevoescă nobilimea a-l estinde numai și preste poporul român și de altă naționalitate și atunci națiunei române nu-í mai trebuie nici o altă lege electorală și ea va remāne de minciună și deplin convinsă, că lauda nobilimei: că a redicat poporul la sine și și-a împărțit cu el tóte libertățile și drepturile sale, nu sunt frase góle și flóri, cari cad fără a lega și a face fructe; — ér până atunci nu numai lauda acēsta a nobilimii remāne numai o frasă golă, dar și dreptul pronunțat cu atāta emfase în articolul al 7-lea al dietei Ungariei și în art. I al dietei Transilvaniei din 1848 în cuvintele: »Jogegyenlőség a hazának minden lakósaira nézve, nemzet, nyelv és vallás különbség nélkül« (după ce în privința dreptului de alegere articolul al 2-lea al dietei Transilvaniei din 1848, § 4 lit. a) au creat o castă privilegiată a nobililor, care e după capete și după nici un cens dāruită cu drept de alegere, ér tot în acel paragraf sub c) pre celalalt popor îl încarcă cu un cens greu de 8 floreni m. c. și așa partea poporului cea mai mare se eschide dela dreptul de alegere, le va ține poporul numai de o satiră și de o înșălăciune învălită în vorbe frumoșe și góle.

*) S'a cetit prin consilierul român Ioane Bran de Lemeny.

Prea stimații, mai înainte lăudații doi grăitori mari oratori, se silesc se ne mângăe și se ne convingă pre noi romāni, că unirea Ardélului cu Ungaria și pentru aceea ar fi de folos și pentru națiunea noastră română, pentru-că prin articolul al 7-lea al dietei Ungariei și prin cel I. al dietei Transilvaniei din anul 1848, asecurază tuturor fără deschilinire de naționalitate sau confesiune dreptul de reprezentațiune și de alegere și egalitate a tuturor libertăților.

Insē pre națiunea română tocmai articolul al 7-lea al dietei Ungariei din 1848 trebuie se o înfricoșeze și se o înstrăineze mai tare de cătră uniunea Transilvaniei cu Ungaria și de cătră legile din 1848; că érá tocmai în acest articlu cetesc aceste cuvinte înspăimēntătoare: »A magyar koronához tartozó Erdélynek Magyarországgal egy kormányzás alatti teljes egyesülését nemzetegység, és jog azonoság tökéletes jog alapon követelvének«, care mai luminat decât lumina sórelui arată și dovedesc aceea, că scopul unirei Transilvaniei cu Ungaria n'ar fi altul decât numai singur acela, ca sē se facă din tóte popórele o unitate de o națiune maghiară, care singură ar avé de a figurá, ca națiune în tot regatul Ungariei, éră celelalte naționalități n'ar avea alt venitor și destinațiune prin unirea Transilvaniei cu Ungaria decât sē fie un popor slobod, contopit în națiunea maghiară și numai cu acēsta se formeze o dorită unitate; prin articolul acesta al 7-lea ad. »Magyar nemzetí egység«.

Pre lângă aceea pentru națiunea română trebuie să fie înstrăinător și §§ 2, 3 și a 5-lea din pomenitul articlu al 7-lea, care celea trei naționalități ale Transilvaniei mai înaiate privilegiate adecă, maghiară, secuiă și sasă constatāndu-le și apromitēndu-le susținerea legilor ardelene lor singur favoritoare, pre națiunea română cu totul o ignorează și, ca când nice n'ar esista, nice cu cel mai mic cuvēnt nu o pomenesc.

Mărită Conferență! Eu o spun sincer, chiar fără șfală și cu o inimă deschisă, că eu tare prețuesc ferbinteaa cea iubire cu care nobila națiune maghiară își îmbrătoșeză, se alipesce și și apără naționalitatea și limba sa așa, cât pre ea nimenea nice odată și cu nice o silă o va puté plecá, ca se-și lepede naționalitatea și limba sa și se se facă și contopescă sau cu cea germānă sau cu cea română.

Inse tocmai cu o așa deschisă inimă și apriat o spunem și aceea, că și pieptul națiunei române pentru naționalitatea și limba sa o așa mare și ferbinte dragoste și alipire il însuflețesce, cât pre român încă nici o silă și nici odată nu-l va puté nime înduplecá, ca sē se facă sau germān sau maghiar și sē se contopescă în națiunea maghiară.

Romānul doresce și poftesce se fie maghiarului soț, amic, frate de cruce și întru tóte asemenea, érá a se face desertor naționalității sale și apostat dela sângele și limba sa și a trece și a se mesteca în naționalitatea maghiară, nu va voi nici-odată; de aceea prea stimaților Domni frați maghiari vé rog respectați cu tóta sinceritatea și în noi, ce cu atāta zel prețuiți și la voi, adecă naționalitatea și limba, sciind că și în peptul nostru tocmai acela trufaș și nobil simțemēnt locuesce pentru naționalitatea și limba noastră, care locuesce și în peptul vostru pentru naționalitatea și limba voastră.

Nu socotescă nime, că pentru aceea, că simțim și ne declarăm așa, națiunea română ar fi per absolutum dușmană unirei Transilvaniei cu Ungaria.

Nu domni mei! ci nu e acum timpul ei, nici nu e sila calea aceea, pre care s ar puté face și ajunge aceea uniune; nu trebuie dară cu unirea acēsta grăbit și înainte de timp a o percipită și a o face cu forța fără conțelegerea națiunei noastre și fără de a determina cu ea dimpreună și condițiunile acelea, cu cari am voi și noi óre-când sē se întemple aceea unire, că vé spunem, că dela o unire silită, ca și cea dela anul 1848 nu póte nici națiunea maghiară nici cea română, dar nici patria nici o fericire a aștepta; — că 1.353.000 de romāni din Transilvania, sē-i luați numai dinapoi ca pe o turmă slobonógă de oi și să-i treceți în Ungaria și fără voia lor, ne-am ținé de cea mai mare batjocură și injuriă, prin care ne-ați vătāma tare și simțul cel învăpăiat și ambițiunea, ce o hrānim pentru naționalitatea noastră, care noi nici-odată nu am puté suferi: noi vé mărturisim, că suntem fórtē trufași și ambiționați cu naționalitatea noastră, și

orî în Transilvania, orî în Ungaria numai ca națiune cu privilegiu de limbă, ca și nobila națiune maghiară ne place și voim a fi și a esista.

Și fără de aceea Domnilor! Generațiunile de acum ale tuturor națiunilor numai cu mărirea străbunilor sei s'au obicinuit și se pot lăuda; și dacă nobilei națiuni maghiare îi place a se mândri cu un Atila sau cu un Ludovic mare sau cu alții, cari în istoria lor și-au câștigat nume nemuritor; noi românii încă suntem prea trufași și prea înamorați într'un Torquatus, Regulus, Crassus, Marius Antonius, Pompeius Magnus, Caius Caesaru, Octavianus Augustus, Traianus și o sută alții, cari sunt esemplarele cele mai strălucite ale eroismului, iubirei de patriă, ale științelor de stat, ale înțelepciunii, marinității și autorității celei maiestratice înaintea tuturor domnitorilor și popórelor lumii și în acela senat, în carele solul regelui Pirhu din Epyru a vechut a fi patria regilor — și sunt și acuma admirarea lumii și a tuturor națiunilor.

De aceea erăși chiar și cu inima deschisă vę spunem, că noi la o unire a Transilvaniei cu Ungaria numai sub acea neștrămutabilă condițiune ne-am putę învoi cândva și la timpul seu, dacă mai nainte de tóte la cea mai aprópe dietă a Transilvaniei a-ți șterge batjocura legilor antice ale patriei de pre națiunea noastră și prin o lege pozitivă nouę, sărbătorește o a-ți recunósce-o de națiune legiuită cu privilegiu de limbă în publica administrațiune și cu un drept de representațiune în dieta țerei, ca acela și în aceea proporțiune, în care națiunea noastră portă și greutățile publice și concurge și contribue și cu hunurile și cu sângele ei, spre apărarea comunei nóstre patrii. Că socotesc, că nici o dreptate nu pote pofti aceea dela națiunea noastră, că când ea din greutățile și sacrificiile publice dânde pentru patriă contribue partea cea mai mare, din beneficiurile aceleia-și patrii, totuși se i se dee ei numai partea cea mai mică. — Mai încolo.

În cât privesce la articolul I. din 1848 al dietei Transilvaniei, el pentru noi românii cuprinde tot acel periclu, carele îl descoperiu mai sus din articolul al 7-lea al dietei Ungariei din 1848.

În acel articlu prin cuvintele acestea: »Ennek következteben valamint a testvér magyarhonban, minden lakósok jó egyenlősége kimondva, és életben léptetve van, ugyan azon módon itt is, a hazának minden lakósaira nézve nemzet, nyelv és vallás külömbség nélkül örök és változhatlan elvül elismertetik, és ezzel ellenkező addig törvények ezennel eltöröltetteknek nyilvánítattnak«. Nimic mai mult dându-se, decât o libertate individuală și națiunea noastră numai de un popor, de o glotă și de nește locuitori cu libertate dăruiti, ér nu și de națiune prin lege pozitivă, cu privilegiu de limbă recunoscându-se, nu vedem alta, decât tot aceea intențiune ce se manifestază și în articolul al 7-lea al dietei Ungariei din 1848, de a se contopi tóte naționalitățile celelalte în națiunea maghiară și așa de a se forma un »Magyar nemzetü egység«; sau cel mai mult, ce s'ar putę dobęndi după înțelesul cuvintelor legeri citate, ar putę fi numai o națiune și o limbă, ér celelalte națiuni ar rămânea și s'ar recunósce numai de un popor cu libertate dăruit.

Mărită conferență! A quis un mare și brav bărbat maghiar, că lui libertatea fără naționalitate nu-i trebuie; noi încă sărbătorește declarăm aici: că nici națiunii române o libertate golă fără naționalitate și fără privilegiul limbei în publica adimnistratiune nu-i trebuie, că de va și perde libertatea, are speranță că va aduce Dumneđeu un timp și pentru națiunea română, precum a adus acum de curând și pentru națiunea maghiară, — așa de favoritor, încât erăși o va recăștigá; érá perdută odată naționalitatea nu se va putę în veci mai mult redobândi și restaura. Națiunea română — carea după mărturisirea lui Bonfiniu mai mult s'a luptat pentru limba și naționalitatea decât pentru viața și esistinta sa — e dedată cu tóte nevoile, că în privința acésta are o esperință fórte mare, și ca se-și potă păstra și scuti naționalitatea și limba sa, în 400 de ani a răbdat sclăviă, numai ca se-și scape de perire naționalitatea și limba sa. Că românul ține de cel mai mare tesaur pre lume naționalitatea și limba, ér nu libertatea; că libertate fără naționalitate nici că se pote supunea poté esista, fără e numai o fantasiă, o ima-

ginațiune și o idee abstractă, care ar presupune pre fiu fără, séu înainte de tată, séu nesce fructe fără de pom.

Nime se nu numescă de reacțiune séu de postulate prea încordate purtarea acésta a națiunii române, când ea statornicesce își cere competentă sa parte din tóte drepturile egale dela celelalte surori și conlocuitoře națiuni, că statornicesce a-și pofti cineva al seu dela altul nici odată nu se pote numi reacțiune nici botezá de postulate încordate; decât reacțiunea și postulatele cele încordate și nedrepte le face totdeuna acela care nu slobode, ci vrea se rețină la sine și partea și competența altuia.

Altmintrelea asigurăm pre nobila națiune maghiară, că noi de instrument la nici o reacțiune, orî de unde se vină aceea, nu ne vom da.

Noi dară încă odată sărbătorește aici descoperim, că națiunea română, (întru acea tare credință fiind, că și celelalte surori și conlocuitoře națiuni și mai cu sémă nobila națiune maghiară de același spirit al dreptăței, al dragostei și al frățietății fiind însuflețită, dreptele postulate și cu dęsele și frățesca dréptă de eternă înfrățietate nu-i o va denega) doresce și voesce din tot sufletul și inima sa pre basa egalității tuturor drepturilor și beneficiurilor și e gata în tot timpul și în tótă óra a da mână frățescă cu tóte conlocuitořele națiuni și anumit cu nobila națiune maghiară și vrea a încheiá cu dęsele o vecnică pace, amiciție și adevărată frățietate, și de aceea noi, cari suntem fii ei și pre partea ei aici în acésta conferență regnicolară chemați și veniți, cu deplina încredere și cu inima frățescă deschisă din nou vę specificăm și vę descoperim tóte postulatele nóstre celea drepte, cari sunt următóarele:

1. Înainte de tóte în dieta cea mai de aprópe a Transilvaniei printr'un articlu de lege pozitivă tóte legile aprobate, compitatale și verbótziane séu alți articuli dietali, cari s'au făcut mai înainte de 1848 și batjocoresc și proscriu națiunea română și confesiunea ei, séu orî în ce tip ar vętámá onórea și drepturile ei celea egale și simțul național, se se ștérgă și se se declareze de nule pentru tóte vécurile; érá prin alt articlu de lege osebit, se se decreteze, primescă și se se pronunțe națiunea română de a patra națiune primită și legiuită în Transilvania, înzēstrată cu privilegiu și drepturi de limbă în publica administrațiune și cu tóte aceleiași drepturi și beneficiuri politice și civile, de cari și până aci și acum și celelalte națiuni și anumit națiunea maghiară sau bucurat și se bucură.

2. Tóte beneficiurile patriei și dreptul representațiunii și al alegerii la dietele țerei se se împartă între națiunea română și între celelalte conlocuitoře surori națiuni cu aceea dréptă măsură și întru aceeași proporțiune, cu care măsură și în care proporțiune națiunea română pre lângă celelalte surori și conlocuitoře națiuni portă și greutățile publice și concure în apărarea comunei nóstre patriei cu hunurile, cu sângele și cu viața ei; și pentru tóte acestea beneficiuri și drepturi națiunea română în cea mai de întâia dietă a țerei Ardélului printr'un articlu de lege pozitivă se se asigureze.

Nenegabil adevěr e acela, că mai mare iubire nimenea nu pote aréta, și mai mare serviciu séu merit și jertfa patriei sale nime nu pote face și da, decât acela carele pre lângă averea sa întru apărarea și pentru libertatea și fericirea patriei sale își varsă și sângele și-si jertfesce și viața sa.

Ce tesaur mai de mare preț séu cens de avere mai mare pote omul avea, decât viața sa pre acest pământ? fără de care posesiunea a totă lumea nu plătesce nimica! Așa dară vecnică dreptate încă postesce, că aceea națiune, care pentru iubita și comuna sa patriă face cu bunurile și cu sângele și cu viața sa mai mare jertfă și merit, se capete și se iee și din beneficiurile aceiași patrie o pãrticică mai bunisoră și mai mărisoră.

Se fim drepti fraților fãțiși unul cu altul, se nu ne batem capul cum am trage focul numai la óla noastră și cum am putea gási nesce căi fine diplomatice, ca se ne înșelăm, se ne scurtăm și se ne păgubim unii pre alții, reținęnd și nevręnd a slobodi din posesiunea noastră partea fratelui seu, a sororei nóstre, care lor cu totă dreptatea li se cuvine! Se nu ne amăgim a crede, că pre

astfelu de căi în comuna patriă, — unde Dumnezeu și soarta ne-au adunat laolaltă — oșebit o națiune fără de alta ne vom putea ferici, séu națiunile nóstre, séu iubita și comuna noastră patrie; că, ca se putem face acesta, avem lipsă de puteri unite și împrumutate, cari éráși fără împrumutata încredere a unei națiuni întralta și fără adevărata și sincera înfrățire și unire a inimilor nu se póte nici odată dobândi.

De aceea asecurez pre tóte conlocuitoarele și surorile națiuni și anumit pre nobila națiune magiară, că de se va ținea de acesta vecinică și nerésturnabilă dreptate și normă a justiției și a vieței practice, națiunea română e gata în tot minutul a-i întinde frățesca dréptă și a-i jura ei o vecinică societate, amicitie și frățietate, de care că au primit'o — numai bine și nici odată nu-i póte párea reu, și prin care numai glorie, rađim și tãrie nobilei sale națiuni și nespuse folóse pentru întréga, iubita și comuna noastră patriă póte câștiga. Cari tóte poftesc să se iee la protocol.

In Alba-Iulia séu Carolina 11 Februaru 1861.

Și sciti care a fost rezultatul acestei energice cuvântări, care e în găoțe de nucă istoria Românilor?

Punându-se cestiunea uniunei Ardélului cu Ungaria la votisare, au rezultat: 8 voturi magiare, 8 voturi sécuiesci și 4 voturi săsesci pentru uniune, ér 8 voturi românesci și 4 voturi săsesci contra uniunei cu metropolitul Șuluț. Domnitoriul a primit propu-

nerea ceast din urmă, adecă a metropolitului Șuluț și uniunea nu s'a făcut!

După terminarea conferenței s'a trimis o deputațiune la Viena ca se stãruiescă pentru convocarea unei diete Ardelenesci.

Deputațiunea din Viena scia că metropolitul Șuluț e forțe slăbit de morb, dar neavând cine se o conducă, se adreséză către el. Și așa slab și bolnav cum era, își ea sufletu-n dinți și plécă la Viena. După călătorie de o ăi cade la pat într'o crâșmă miserabilă, unde zace 8 ăile. Dar îndată ce se simți mai ușorat, se sculă și-și continuă drumul la Viena, spre a conduce deputațiunea, carea a avut de rezultat convocarea dietei din 1863.

In 7 Sept. 1867 a închis ochii cești trupesci pentru veciă, bunul archiereu Alexandru, cari și-i ținuse deschisi în totă vieța numai spre a veghia asupra fiilor sei, cari erau întrégă națiunea română; ér la 10 Sēpt. se înmorméntă conform dorinței sale — în cimiteriul bisericeii parochiale, ca se fie și după morte între iubiții sei fi și frați, precând ceilalți archierei ai Blajului sunt îngropați în cripta de sub biserica curții metropolitane (vedí pag. 60-a »Rev. Il.« din a. c.)

Ca spre închiare repetăm cu recunoscință adevérul rostit de venerabilul canonic *Elia Vlasu* în vorbirea sa la înmorméntarea marelui archiereu Alexandru Sterca Șuluț: . . . „după multe vécuri vor veni strănepoți, ca se ude cu lacrămile mulțrmitiei și recunoscinței morméntul și se binecuvinte sufletul tēu glorificat.

Gavriil Pușcașul.

A fost odată, ca nici odată, au fost trei frați, toți trei însurați. Frații ăștia erau toți trei vênători. Ei aveau datina, că dacă vênau ceva, se apucau și pe unde vênau, pe acolo frigeau cea mai mare parte din vênat. Soțiile lor pricepând acesta, s'au hotărit, că pe furiș se le ia iasca și cremenea, așa, că ei se nu-și mai póta face foc și așa se aducă întreg vênatul acasă. Cum s'au hotărit așa au și făcut, au furat în o nópte cremenea și iasca bărbaților. In ceealaltă ăi au mers frații eră la vênat și au avut mare noroc, au vênat forte mult. Când i-a rēșbit fόμεa au voit să facă foc se frigă ceva, dar' cremene și iască ca'n palmă! Ce se facă acum? S'au suit în nesce paltini înalți și s'au uitat se vadă nu-i vre-un foc unde-va? Au vėđut ei nu departe un foc și de aceea ăise fratele cel mai mare: »Eu me duc se aduc foc, voi pân' atunci adunați uscături, se putem face un foc cum se cade.«

Și s'a dus fratele cel mai mare, și s'a dus pân' a ajuns la foc. Când colo ce să vadă? O jumătate de om, călare pe o jumătate de epure, frigea o jumătate de miel.

— Bună ăiua, nene, ăise omul nostru.

»Sē-ți dea D-ăeu bine,« rēspunse jumătatea de om, »dar ce vėnt te-a adus pe aici?«

— Dar' uite, nene, am plecat cu frații mei la vênat. Am vênat mult, și acum am vrea se frigem ceva, dar' n'avem foc, de aia am venit la d-ta, sē-mi dai.

»Ți-oiu da, dacă mi-i spune povestea nevėđută și neauđită. Dacă nu mi-i spune-o, am se te leg de o buturugă, pân' ce-mi vei puté-o spune.«

— Omenii când se duc la tērg și vėnd și cumpără, — ăise omul nostru.

„Asta-i și auđită și vėđută,“ ăise jumătatea de om și legă pe fratele cel mai mare de o buturugă.

In vremea asta frații cei doi au strins uscături și așteptau se vie fratele lor cu foc. Vėđend, că nu mai vine, ăise fratele cel mijlociu:

— Mē duc se vėđ ce face fratele nost, că pân' va veni el, eu mor de fόμε. —

Și s'a luat și el și s'a dus pân' ce a ajuns la toc. S'a mirat mult de jumătatea de om, dar s'a mirat și mai mult, când a vėđut pe frate-s'o legat.

— Bună ăiua jumătate de om pe jumătate de epure. —

„Noroc,“ rēspunse jumătatea de om, „dar de unde și până unde?“

— Mi-ar trebui un jar și te-aș ruga se slobođi pe frate-meu. —

„Ți-oiu da și jar și voiți slobođi și pe frate-tēu, de mi-i spune povestea nevėđută și neauđită; de unde nu, te-oiu lega și pe tine lângă frate-tēu.“

— Omenii când se duc la tērg și vėnd și cumpără, — ăise fratele cel mijlociu.

„Asta-i și auđită și vėđută,“ rēspunse jumătatea de om, și luă pe fratele cel mijlociu și-l legă lângă frate-s'o.

In vremea asta fratele cel mai mic sta ca pe spină, și nu mai putea răbda. Vėđend, că nici un frate nu mai vine, se luă și se duse și el spre locul, unde zãrise focul.

Cât-ce ajunse lângă foc strigă rīđend: — Bună ăiua jumătate de epure, călare pe o jumătate de om. —

„Rīđi numai, c'acuși îi plãnge; dar de ce ai venit?“

— Am venit după frații mei și după foc și de vei avea semă dai și ceva de mâncare, că-s tare flãmând. —

„Ți-oiu împlini pofta, numai sē-mi spui povestea nevėđută și neauđită; de unde nu, te-oiu lega și pe tine lângă frații tei.“

— Ți-oiu spune-o, numai sē-mi dai ceva de mâncare înainte, că povestea e lungă și-s flãmend. —

Chiar era friptă jumătatea de mel și fratele cel mai mic se puse lângă jumătatea de om și mănca cu multă poftă. Frații lui încă erau flãmendi și ar fi voit și ei se mănca, dar ei erau legați și n'aveau ce face, căci nu șciau povestea. După-ce jumătatea de miel a fost gata, începú fratele cel mai mic povestea-și neauđită și nevėđută: — Inainte c'o sēptemână de a-se însura tatăl meu,

m'a trimis la mără să macin grâu să aibă la nuntă. Eu am pus șese saci la jug și doi boi în car și am plecat la mără. Dacă-am ajuns la mără am luat sacii dela jug, i-am dus în mără, i-am măcinat, apoi înjugându-i iar la car am plecat acasă. Pe drum m-am încălzit tare și așa fi voit să beau apă, dar toate părăle erau înghețate, căci — am uitat să-ți spun — era în luna lui Cuptor. Eu n'aveam cu ce să sparg ghița, dar la un timp ne-mai putând suferi setea, mi-am luat capul jos de pe gât și cu el am spart ghița. Am beut cum se cade apă, și apoi am plecat mai departe spre casă. Am ajuns la un pom înalt, în care, o jumătate de om, — chiar ca tine, — îmblătea fasole și — lucru necurat — păstările cădeau jos, ér bônele rămâneau acățate de frunze. Am început să mă mir de acest lucru, când jumătatea de om îmi dîse: „Măi nu te mira de mine și de lucrul meu, dar miră-te de tine, că n'ai cap.“ Mă uit la mine și vîd, că într'adevăr îs fără cap. Atunci numai mi-am adus aminte, că mi-am lăsat capul pe ghița. Las caru în loc și mă întorc la părău. Când colo ce să vîd? Nebunul de cap 'sî făcuse picioare de pipirig, de care era destul în jurul părăului și se da pe ghița. Am fugit după el, l'am prins, i-am rupt picioarele de pipirig, mi-l'am pus la loc și întorcându-mă la car, am mânat mai departe, și nu după mult am ajuns acasă. La vre-o câteva zile după aceea s'a însurat tată-meu și la nuntă eu am dus stégul înainte. După nouă luni apoi m'a născut mama pe mine. --

Asta a fost povestea fratelui celui mai mic.

„Asta într'adevăr e poveste și neauđită și nevêdută, de aceea îți dau foc și voiu slobođi și pe frații tei,“ dîse jumătatea de om. Și cum a dîs, așa a și făcut. I-a dat foc și a slobođit și pe cei doi frați mai mari. Frații au plecat cătră locul, unde au lăsat vênatul, ér jumătatea de om a rămas lângă foc. Ce s'o fi întemplat cu jumătatea de om nu știu, dar ce au mai făcut frații vè voiu spune acum. După-ce au ajuns frații la locul, unde le era vênatul, au făcut un foc mare și au fript o mare parte din vênat. După-ce au mâncat bine dîse fratele mai mic:

— „Fraților, nu scim cum să ne talmăcim aceea, că n'am avut nici unul cremene și iască. Să mergem la Gavril Pușcașul, care'i vênător mai vestit și mai învățat ca noi. Póte el ne va învăța ceva folositor.“

„Să mergem,“ răspunseră frații cei doi.

Gavril Pușcașul era cel mai vestit vênător din ținuturile alea, și împératul îl cunoscea. El a pățit multe și scia multe, căci pățania învăța pe om. Toți vênătorii din ținuturile alea mergeau la el să-i cêră sfatul, și toți se duceau multămiți dela el. Când au ajuns frații totți trei la el, l'au găsit la plug. Ara peste nisce buturugi și peste nisce rădăcini, de îți era groză și să mergi peste ele, ne cum să le tai cu plugul. De bună samă Gavril și-a pierdut o dogă, de s'a apucat să are prin locurile acestea, își gândiră frații. Totuși nu i-au dîs nimic despre asta, ci i-au dat numai binețe:

— Bună ziua, nene Gavril! —

„Bună să vè fie inima, dragii mei, dar ce vînt v'a adus pe-aici?“

— D'apoi uite cum și uite cum, — și ficiorii își povestiră pățania.

„Asta-i lucru mic, dîse Gavril Pușcașul, v'au luat muerile iasca și cremenea, ca să nu mai puteți face foc la vênat și să frigeți din vênat, ci se-l duceți tot acasă. Dar să vè spun eu, ce necazuri mi-a adus muerea mea, de am cărunțit așa de vreme, căci știți voi, că muerea a îmbêtrânit și pe dracu, d'apoi pe unul ca noi cum să nu ne îmbêtrânescă. Ascultați ce vè voiu spune, că multe folose veți trage din pățania mea. M'am dus odată la vênat, și-am dat preste o căprioră. Voesc să țintesc asupra-i, când o aud, că vorbește: „Nu pușcă, Gavriole, că ți-oiu aduce și eu vre-un folos.“ Mă apropiu de ea și-o întreb, ce folos îmi póte aduce? „Uită-te în urechia mea, că-i găsi un frâu, care are putere să schimbe pe om în dobitoc și mai póte să-ți dea tot feliul de mîncări și bêturi, și pe lângă acestea și bani.“ Mă uit

în urechea dréptă, dar n'am vîdut nimic, mă uit în cea stîngă și vîd un frâu tot numai din aur și argint. Am scos frâu din ureche și mă uitam la el minunându-me. Căpriora plecă dîcându-mi: „Ai grijă de frâu, Gavrilă, să nu-l arêți muerii tale, că vei păți multe.“ Căpriora s'a depărtat în fugă și eu am plecat la vale, căci eram în munte.

Când am ajuns acasă, am ascuns frâu bine în o ladă veche plină cu sdranțe, și mi-am vîdut de lucru. Într'aceea a venit în sat o țigancă cu țecherea (corfa) pe mână strigând: „Chiper, tămăie, cătrănițe (lemnuse) pe sdranțe, leleo!“ Nevasta mea, s'a dus iute la ladă să ia sdranțe, să cumpere și ea ceva dela țigancă. Roscolind în ladă dă de frâu. Nesciind de unde-i și la ce folosesce m'a întrebat pe mine; dar eu am luat frâu și n'am voit să-i spun. Ea a plîns, s'a văietat și atâta a stat de mine, până i-am spus. Asta a fost spre réul meu! Într'o sară când am venit dela vênat, nevasta era cu ibovnicul ei la masă și pe copii i-am găsit plîngând afară. Dar ea era cu frâu în mână și când am ridicat eu mână să dau, ea mi-a strigat: „să te faci căne de turmă,“ și îndată m'am și făcut. Acum eram căne, dar simțurile tot de om le aveam, numai nu sciam vorbi. Eu am eșit din casă, am fugit în grădină și din grădină în câmp. În câmp am dat preste o turmă mare de oi, pe care o păzia un păstor tînăr și frumos, care n'avea nici un căne lângă el. Cât-ce m'a vîdut ciobanul m'a strigat: „Hai căne hararêu, hai!“ Eu m'am dus și de atunci nu m'am mai despărțit nici de cioban nici de turmă mult timp. Turma o păziam forte bine, de veniau hoți, de veniau lupi îi alungam, căci aveam fire omenescă și așa căutam mijlócele, cu cari puteam să-i alung.

În apropiere de locul unde eram noi, adecă eu și ciobanul cu turma, se ridica palatul împératului. Împératul n'avea copii, căci de câte ori născă împératésa, venia un urs și fura noul născut, fără ca cineva să scie, cum. Vestea, că stăpânul meu are un căne forte isteț, a ajuns până la împératul. Împératul a cređut că eu l-aș putea mântui de urs. Am uitat să vè spun, că împératésa era în stare binecuvîntată și nu avea s'o mai ducă mult până va nasce. De aceea a trimis împératul prin nesce omeni de-ai lui carte la stăpânul, în care îl rogă să mă dea împératului. Stăpânul meu s'a învoit, căci și cum ar fi putut să nu împlinescă împératului rugămintea. M'au luat omenii împératului și m'au legat c'o sfóră de un car și m'au dus cătră palatul împératesc. Eu mergînd pe drum me uitam în toate părțile și am vîdut în un loc un urs fugînd nu pe departe, cu un copil în brațe. M'am smîncit atunci de am rupt sfóra și am fugit după urs. Am ajuns la urs și am vrut să sar se-l mușc. „Nu sări să mă mușci, Gavril Pușcașul, îmi dîce ursul, că eu sum arhangelul Mihail și din porunca lui Dumneđeu am luat copilul împératului. Na copilul și lasă-mă în pace și și eu îți voiu fi de vre-un folos.“ Eu am luat copilul și am plecat îndêrêpt de am ajuns carul. Omenii împératului erau veseli, că m'au dobândit dela stăpănu-meu ciobanul, și mergeau cîntând. Ei n'au băgat de samă, că am fugit după urs și am adus un copil, numai atunci mă vîdură, când eu am sărit în car ținînd copilul între picioare. Au luat omenii împératului copilul, l-au învăluit în neșce haine, și au mânat mai iute spre palatul împératului. Când am ajuns la palat toți plîngeau și ne-au eșit înainte dîcînd: „prea târđiu veniți cu cănele; a venit ursul și a luat copilul.“ „L'a luat ursul, dar dela urs l'a luat cănele,“ dîseră omenii și arêtară copilașul. Mare bucurie a cuprins pe împérat, pe împératésă și pe toți omenii, când au vîdut copilul. Au dat un ospêț mare și pe mine m'au pus în fruntea mesei între împérat și împératésă; eu, cum aveam fire omenescă, așa m'am purtat de bine la masă, de toți se mirau. De acum înainte mă îngrijau bine, me lăsau să mînc ce-mi plăcea, mă culcam în pat môle și scie numai D-đeu cât de bine m'au îngrijit, dar m'am și îngurătat tare.

Mie mi-sa făcut dor de casă și de copii și așa într'o di am fugit din casa împératului fără să bage cineva de samă. Când am ajuns acasă pe copii i-am găsit în drum, slabi, sdrențoși și neîngrijiiți, de credeai că-'s de țigan nu alt-ceva. M'am dus în casă,

și acolo muerea era cu ibovnicul ei și mâncau și cântau. Cât ce m'a vădut muerea a luat frâul cel vrăjit, și mi-a dis: „Se vede, că ca câne ți-a umblat prea bine, se te faci acuma pituluș.*)“ Și cum o dis, m'am și făcut pituluș. Atunci a luat muerea o despicătură de lemn și a aruncat după mine. Eu de frică se nu mă lovescă, m'am ascuns sub pat, și când a deschis un copil ușa, se spuie nevestei mele, că-i e fome, eu am sburat pe ușa afară. Nu sciam în ce parte se sbor și umblam din un loc până în altul. În un timp îmi veni gândul se me ridic în sus până unde voi putea sbura. Am sburat eu până la ceriu și acolo am vădut o găurice în ceriu și am intrat pe acolo. În ceriu am vădut nu de parte de locul, pe unde am intrat, un lepedeu întins, pe care era mălaiu și pe care îl păzia un bētrân. Eu eram flămēnd, de aceea am sburat la mălaiu și am vrut se mēnc. Bētrânul, care pazia, a luat atunci un lemn și a aruncat după mine. Eu m'am înfricat tare și am cădut ca amorțit pe lepedeu cu mălaiu. „Veđi așa m'am înfricat și eu, când ai fugit după mine și mi-ai luat copilul. Atunci, ca se mă lași în pace, ți-am dis, că îți voi fi și eu de

*) Pituluș sau ochiul boulii. (lat. Troglodytes parvulus.)

folos cândva. Acuma îți dau un sfat. Scoboră-te din ceriu eră pe pământ și te du acasă. Muerea ta a dus frâul în pod în o ladă, tu suie-te pe furiș în pod — căci ca pituluș așa ceva poți face ușor — sai de trei ori preste frâu și te vei face om erăsi. Scoboră-te din pod în casă și schimbă pe muerea ta, și pe ibovnic în bivoli.“ Cum a dis Arhanghelul așa am făcut. Acuma ar peste buturugile ăstea cu muerea și cu ibovnicul ei, de mâncare le dau puțin, dar bătaie le dau multă, că așa-'s vrednici. Voi duceți-ve acasă și dați o bataie sdravēnă nevestelor, se învețe, că altădată se nu se mai mestece în lucrurile vōstre. V'ăș mai da pōte vre-un sfat, dar am stat prea mult și mi-se învață bivoliș leneși. Rēmâneți cu bine!“

Astfel le povesti Gavril Pușcașul, er cei trei frați se întorseră acasă. Pe mueri le-au bătut sdravēn și de atunci nu se mai amestecă în lucrurile lor, și de n'or fi murit și ađi trăiesc. Cât despre Gavril Pușcașul, când un om pune la jug un bivoli și o bivolișă, dice că a înjugat pe muerea lui Gavril Pușcașul și pe ibovnicul ei.

(Auzită dela Dumitru Filip din Călvășer).

Octavian din Ludișor.

Dreptate și libertate.

De vecuri cântă păstorii n munte,
A libertății falnice cânturi, —
Muntele 'și plecă d'alba s'a frunte,
Și 'n lumē străbate cântul pe vânturi; —

Vēntul 'l duce la ceriu departe,
Și libertatea o duce vēntul;
Si nici odată n'o fi dreptate,
Nici libertate — până-i pământul.

George Simu.

Câteva cuvinte despre îngrijirea ce trebuie dată femeii lăuze, ce nasce.

(Hygienă.)

Îndată ce s'a născut copilul și casa lui, trebuie a se depărta tōte rufele murdare de sub lăuză, dar în așa mod ca lăuză se nu fie tare mult mișcată, i se va da un păhărel cu vin roș bun, sau o ceșcă cu zamă de carne, și trebuie a sta culcată cu fața în sus fără a se mișca. Trebuie a se trage pe pânțece cu balsam Tranquille ce il cumpără dela farmacie, ușor de jos în sus de opt până la dece ori și în urmă se se încingă cu o fașă lată peste pânțece, er pe părțile nascerei se se pue o cărpă îndoită în mai multe părți și a se muia în vin cald, puțin stōrsă; stând cu picioarele întinse și alăturate; er în tot timpul lăuziei trebuie a avea o liniște perfectă, lăsându-se a dormi. Cârpa aceea muiată în vin trebuie a se schimba de 4—5 ori pe ȗi; er trăsăturile pe pânțece trebuie a se urma 8—10 ȗile regulat.

De mâncare va lua zamă de carne sau supă de chimen.

Se va avea mare grijă, ca stomachul lăuziei se fie foarte regulat, în cas când stomachul va fi încuiat i se va da o ceșcă de unt de migdale în care se va pune 3 cești de ceaiu de flōre de soc (sambucus); sau 2 sau 3 linguri de oleiu de ricină ce se va lua dela farmacie, se va aplica chistire, făcute astfel: se va pune apă caldă curată într'un irigator, o lingură cu sare și una sau două linguri de glicerină.

Femeia lăuză va trebui se stea în pat 7—8 ȗile culcată pe spate ori pe o parte, se nu se scōle și nici o lucrare se nu facă

în pat, după cum multe femei au rēul obicei de a lua câte ceva în pat se lucreze. O sculare din pat mai de timpuriu pōte aduce fōrte grele bole; er după 10—15 ȗile se pōte da jos din pat, dar și atunci femeia trebuie se facă puțină mișcare și se nu se ocupe cu lucru greu.

Asemenea trebuie a se feri lăuză de ori-ce turburare precum: supărarea, mânia, spaima, întristarea sau bucuria repede și pe neașteptate, asemenea și multele vizite în timpul celor dintăiu 7—8 ȗile nu sunt bune pentru lăuză.

Lăuză asudă fōrte mult și din această cauză pōte răci fōrte ușor; în acest cas trebuie se se observe, ca se nu fie prea cald în casă, nici prea frig, ci se fie o temperatură potrivită; patul lăuzei se nu fie așezat nici-odată lângă ușă sau sobă, ci în tot-deuna într'un loc ferit de curent.

Când lăuză are dureri în pânțece ce provin din cauza străngerei mitrei, care în popor se numesc răsuri, trebuie a bea pe fie care ȗi câte trei patru cești cu ceaiu de mușetel și de paparonē îndulcit cu zăhar până va înceta durerile.

Multe femei la două sau trei ȗile după nascere au frigurile de lapte, care dacă moșa ea din vreme mēsurī, trec ușor prin punerea copilului la piept ca se sugă.

Lăuză trebuie a se ține într'o curățanie fōrte mare, atât a rufelor, cât și a părților genitale.

Prof. Dr. Elefterescu.

Despre alăptarea copiilor noi născuți.

(Hygienă.)

„Vita brevis ars longa“. (Hipotecrat.)

Cea dintăiu hrană a copilului din ȗiua nascerei lui și până la venirea laptelui în țitele mamei lui, este a se da un ceaiu de

camomila (mușetel), chimen și anason, îndulcit cu zăhar, în care se va pune 20 grame de unt de migdale dulci, din care se va da copilului de trei patru-ori pe ȗi; er după două trei ȗile se va

pune la pieptul mamei sale, spre a suga laptele, care este cel dintâiu nutremânt ce trebuie dat copilului nou născut.

Laptele este singurul nutremânt al copiilor în cele dintâiu luni după naștere. El este un aliment ce întreține respirația și contribuie la formațiunea țesăturilor. Natura a dat copilului organe delicate, de aceea dar a trebuit ca și hrana, care este laptele, se fie un aliment ușor.

Fie-care mamă trebuie se-și nutrească copilul său, dacă nu o împedecă vre-o cauză bine cuvântată.

Alăptarea este de două feluri: naturală și artificială.

Alăptarea naturală este aceea, care o face singură mama copilului, sau o altă femeie, care îndeplinesce aceleași condițiuni. Cea artificială este aceea, care se face direct dela capră ori vacă, sau că laptele acestor animale se pune în biberone (un feliu de aparat pe care-l vom descrie mai la vale), din care sug copil.

Alăptarea naturală făcută de mamă, este favorabilă atât mamei cât și copilului; așa dară ar trebui ca toate mamele să-și alăpteze singure copil, în interesul sănătății lor și al copiilor lor. Mamele se nu uite că copii sunt ca nește giuvaerice pe care i le-a încredințat Creatorul cel înțelept; și așa El voește ca să-i crească în numele lui.

Creatorul a stabilit printr'o lege naturală felul de a hrăni pre copii, care se nasc; așa dar acesta lege trebuie să fie sântă pentru mame.

Legea acesta a naturii o ține cu sântenie nu numai omul, ci și animalele. La animale mama își nutrește singură pui și nu-i lasă să i crească alta; acesta este o bună lecțiune pentru om.

Alăptarea nu este alta decât acțiunea de a nutri copilul cu laptele mamei, acesta este alăptarea naturală. După cum am dis este și alăptare prin doică, această alăptare a rămas un element al civilizațiunii mai la toate națiunile moderne; și la noi asemenea a luat o dezvoltare foarte mare în cât a devenit în ori-ce casă ceva mai cultă o necesitate de prima ordine. Mama, care pote și nu voește a-și nutri copilul, se achită numai pe jumătate de frumoasa misiune ce i-a dat-o natura.

Este foarte trist, dar adevărat, că astăzi numai acele mame își nutresc copii, care sunt în lipse și în miserie; ér cele care dispun cât de puțin, îndată dă copilul pe mânele doicei, căci așa este moda; și nu-și închipue acele mame, că depărtarea micilor ființe dela sênul mamei, contribuie mai mult sau mai puțin de a slăbi legătura de familie.

Tot omul scie ce-i trebuie se mănânce și se bea spre a fi sănătos; așa dar este de datoria mamelor să vadă bine ce pot se dee copiilor, și écă de ce nu trebuie să uite și se negligeze legea ce le impune natura. Dacă o împlinesc cu credință, copilul va primi hrana ce i-a destinat-o D-șeu, singura care îi va folosi pe deplin. Este bine știut dar, că doica plătită nu pote nici-odată înlocui cu totul pe o mamă adevărată; va se dîcă, că nu o ființă străină trebuie se împlinescă datoria acesta față cu copilul, ci muma.

Ori de câteori nu luăm în samă o poruncă a lui D-șeu, suntem pedepsit, tot asemenea și mamele nu vor scăpa de pedepsă dacă nu fac ce le poruncesce legea Divină și pedepsa va lovi când pe mamă, când pe copil și une-ori chiar pe amândoi.

O mamă bună, care prin devotament și generose silințe, alăptează și crește singură fructul său cel mai scump, îndeplinesc prin acesta mai mult de cât o datoriă, se achită de o datorie socială sântă și face pe soțul său se privescă cu cea mai vie mulțămire proprie sa imagină, ce este strânsă cu atâta iubire la sînul mamei. Mamele trebuie să fie drepte față de mica lor imagine, ca se potă forma dintr'însa o sorginte de vîrtuți sociale. Dar acuma se ne întrebăm se face acest lucru? nu, căci abia apare la lumină frageda ființă și étă că o vedem victima modei, capriciului și a o mulțime de preteste; ér mai târziu când începe a pronunța numele cel dulce de mamă îl vedem cădend victima străinilor.

În cele mai multe case ce fac parte din societatea mai cultă, mama prin diferite temeri, diferite capriciuri și idei de modă refusă de a alăpta copii.

Multe mame cred, că alăptând copilul său le aduce din această cauză o mare obosală, le slăbesc, sau că nu pot rezista la atâtea ostenele ale menagiului; ér altele susțin, că nu au lapte, sau că nu le-a venit, sau că este prea subțire.

Marele Buffon étă ce dîce despre creșterea copiilor: »Acastă ființă atât de dorită de autorul șilelor sale se esă la lumină, se nasce și respiră țipând, ca și cum natura ar voi să-i arete, că este născut spre a suferi, și nu vine în lume decât numai spre a lua loc în specia umană ca se împărtășescă infirmitățile și nevoile. Cine dar se îngrijescă de această nouă victimă în primele ei zile? Mama, dîce vocea divină; doica, dîce vocea modei și a capriciului».

Adevărata viață a unei națiuni nu este decât numai în sînul familiilor; ér adevărata vieță a unei familii nu stă decât în educațiunea fizică și morală a imaginilor ei.

Mamele trebuie se ia în brațe copii lor și vor fi sigure că-i vor face a fi ferii de multe rele; căci dacă iubirea maternă ar deveni într'o dî puternică și ingeniosă, ar lăsa cu mult înapoi știința modei și a capriciului.

Intr'o dî i se dîcea unei Lacedemoneane, că ele sunt singurele femei ale Greciei, cărora li se supun bărbații; și i se ceru se arete care este secretul?

Ea respunse: »fiindcă noi singure scim a face bărbați».

Dacă în Sparta erau adevărat bărbați, cauza era, că amorul de mamă și facultățile instinctive ale femeilor Spartane, stăpânea pe cele ale modei și nu erau depărtate ca astăzi printr'o educațiune basată pe nesce credințe absurde; ele erau în totă forța, în totă vîgorea și în tot simțul de mamă.

Alăptarea naturală este pentru femeie, din punctul de vedere patologic, cel mai bun perservativ contra accidentelor grave ce vin după facere.

S'a vedut, că numărul femeilor, ce mor după facere este mult mai mare al acelor ce nu-și alăptează copii la sênul lor. Apoi se constată, că un mare număr de afecțiuni uterine (bóle de mitră) provine din cauza nealăptării; și vom afirma, că femeile dela țeră sunt cele mai puțin atinse de bóle de mitră; căci ele mai toate își alăptează singure copii la sînul lor. Este bine știut, că alăptarea întârziează concepțiunea (zămislirea, facerea altui copil) cu 12—16 luni.

Condițiunile ce trebuie se întrunescă mama pentru a-și alăpta copilul, sunt următoarele: etatea mamei, bólele sale și starea sînului.

Pentru-că mama se fie o bună nutrice, nu trebuie se aibă mai mult de 35—40 de ani și nici mai puțin de 18—20 de ani, căci altfel nu va puté da copilului o cantitate de lapte îndestulitor. Se va interdice alăptarea la o femeie atinsă de bóle de stomach, de tuberculosă (oftică), leuchorree (polă albă), scrofule, perderi de sânge, anemie (lipsă de sânge) și de sifilis (bóle lumesci) înlăturând astfel trecerea acestor bóle dela mamă la copil; mai cu deosebire de sifilis, unde vom tracta într'un capitol separat despre transmiterea sifilistului prin alăptare dela mamă la copil.

Sînul trebuie bine observat, cele mai emisferice țîțe sunt cele mai bune, mamelonul (sfîrcul țîței) se fie cât se póte de erectil; astfel când îl vom strînge, laptele se iasă prin mai mult de dece orificii (găurele). Țîțele albe rotunde și sémenate cu vine albastre sunt cele mai bune pentru alăptare.

Afară de casurile citate, mama este datore să-și alăpteze copilul său, ea trebuie să-și lase obiceiul de a eși mult în lume, de a frequenta balurile și soireele, și de a întrebuița corsetul, care vatămă mult un pept bun pentru alăptare. S'a vedut adese femei slabe se aibă copii mari și grași și chiar ele prin alăptare se aibă o față mai bună, o formă mai robustă, care o păstrează și pentru mai târziu. Așa dar alăptarea maternă este avantajosă atât pentru mamă cât și pentru copil, căci primul lapte ce'l suga copilul dela mamă, care se numesce *colostrum* (colastră), curăță

intestinele (mațele) micului copil de meconium, care se află în ele pe timpul cât el este în pântecul mamei.

Prin alăptarea maternă îi asigură copilului o viață și o sănătate durabilă, ér mamei o restabilire mai repede după facere și înlăturarea multor bóle de mitră.

Femeia care alăpteză trebuie să se ferescă de ori-ce impresiune, care ar emoționa-o, precum o supărare sau o bucurie mare; căci nu numai că modifică calitatea laptelui, dar chiar scade cantitatea lui.

În acest cas o mamă prudentă trebuie să se lase să se liniștescă cu totul de emoțiunea ce a încercat și se mulgă o cantitate óre-care de lapte din țite și numai în urmă se pună copilul la pept, căci altfel produce mult rău copilului. Trebuie a se îngriji bine de sănătatea sa și a se feri de recel. Femeea, care alăpteză nu trebuie să steie fără a lucra trebile casei, pe cât puterile îi permit, căci trândăvia, șederea prea multă, cât și ostenelele prea mari sunt vătămătoare atât pentru femei cât și pentru copil. Trebuie a se culca în tot-déuna de timpuriu, căci fiind obosită de îngrijirile ce le dă copilului în timpul zilei și a nopții, trebuie a-și recăpăta perderile făcute. Corpul trebuie să-și țină într'o curățenie exemplară.

Nu trebuie dat copilul se sugă des; în cele dintâi zile mama trebuie să-i dea țită la fie-care óra, dar după o lună este destul a i se da tot la două óre. Noptea trebuie dat se sugă numai de trei ori în tot decursul nopții; (la 10 óre, la 2 óre și 6 dimineața). La început se înțelege, că va fi foarte greu, copilul o se plângă, dar trebuie consolată, mulcomit, cu diferite jucării și de sigur, că după câteva nopți se va da pe deplin. În tot-déuna după-ce copilul a supt, mama trebuie să-și spele sfircul țitelor cu apă fenicată 1%; (adecă: acid carbolic un gram și apă 100 grame), cu rum sau spirt înjumătățit cu apă, sau cu rachiul de drojdi; căci numai astfel va feri sfircurile țitelor de a nu se crepa sau răni și pe copil de a face aftee în gură (nește bube mici albișore cu margine roșii).

Copilul se nu se culce alături cu mama, căci de multe-ori se întemplă nenorociri.

Dacă nește bóle împedecă pe mamă de a-și alăpta copilul, atunci trebuie de al da la o doică, care să fie alésă cu mare precauțiune.

O doică pentru ca se potă alăpta un copil, trebuie să îndeplinească următoarele condițiuni: să aibă dinți și stomach bun, plămâni sănătoase; să aibă 20—35 de ani, laptele să nu fie mai vechiu de 6 sau 8 luni cel mult; afară de acestea să mai fie cu totul sănătoasă la corp și la suflet; să nu fie dată la nici un vițiu; căci trebuie să luăm bine sama când este vorba să clădim o locuință pentru sufletul copilului nostru, care este corpul, asigurându-i o hrană bună.

Nu sunt bune nutrice acele femei atinse de friguri intestinale, (friguri de stomach), friguri intermitente periodice, în urma cărora vin slabe și anemice, și laptele se altereză atât în calitate cât și în cantitate, cele cu sifilis și cu bóle de mitră, se nu fie măritate sau să aibă menstruație (periodul sau luna), căci aceste doué condițiuni pot da loc mai lesne la fecondațiune (însărcinare) și astfel fiind nu mai potă continua alăptarea în bune condițiuni de sănătate pentru copil. Doica va trebui să fie mai mult ócheșă de cât blondă și nici odată roșie; să nu fie de temperament sanguin sau limfatic. Să fie de un temperament blând, se nu aibă nici un vițiu; precum: beția, hoția, răutatea, etc., căci mulți fiziologi pretind, că defectele de caracter copilul le moștenesc prin sugerea laptelui dela o femeie vițiosă. Căci germenul celor mai frumoase vèrtuți și a celor mai rele vițurii se pot transmite cu laptele pe care-l suge copilul, căci bóla și vițitul trece la copil mai repede decât cea mai mare otravă în corpul omului.

Laptele trebuie asemenea a se examina, un bun lapte prezintă o colóre albă, mată, puțin străveșetóre, de un miros plăcut dulce, și lăsând să curgă o picătură pe unghie, lasă o urmă albă mai grosă.

În ori-ce cas când se examinéză o doică să se cheme un medic spre a se examina.

Un lapte bun se altereză sub influența diverselor condițiuni ale mamei sau ale doicei; precum o alimentare neîndestulitoare a femeii modifică secrețiunea laptelui.

O femeie care alăpteză nu potă mânca mîncări prea iuți, precum: ardeiu, (pipearcă), ceapă, etc., seu prea acre, căci atunci copilul capetă diaree, (urdinare, eșirea prea mult afară).

Regalele seu menstruale (periodul luna) în timpul alăptării, fac ca copilul să fie tulburat de colici, diaree și insomnie (lipsă de somn).

Dela etatea copilului de șese luni în sus, tubul digestiv (stomachul) al copilului potă primi afară de laptele supt, și alte alimente, dar mai ușore, precum: o supă de tapioca, cu griș, puțin grasă și cu pâne și chiar alte alimente ușore.

Înainte de a ajunge copilul la etatea de șese luni, nu este permis a-i da să mînce nimic alta decât numai laptele dela mamă seu doică.

Dela a treia săptămână după nascere, copilul trebuie să scote în fiecare zi la aer curat, când timpul este bun; căci lipsa de aer face pe copii palizi, slabi și bolnăvicioși.

Aici trebuie să arētăm și epoca întărcării unui copil.

Întărcarea este pentru copil trecerea sa la viața independentă. Încă din timp trebuie a-l da pe copil cu încetul să suporte unele alimente până ce va putea să se lase de laptele mamei. În general femeile noastre întercă copii prea de timpuriu.

Noi știm că între a 14 și a 16 lună copilul are 10—12 dinți și potă să se nutrească pe lângă laptele ce-l suge, și cu alte alimente mai ușore; de aceea dar se hotăresce data întărcării între 14—16 luni.

Este foarte rău de a întărca copii prea de timpuriu, căci acesta constituie o cauză puternică de a mări mortalitatea noilor născuți. Este asemenea rău de a prelungi prea mult alăptarea.

Cât pentru timpul care este mai de preferit pentru a întărca copilul, vara nu este bine, căci atunci fiind timpul prea călduros se întemplă inflamațiuni intestinale (umflătură de mațe); primăvara, toamna și érna este timpul cel mai bun.

Nu admitem ca întărcarea să se facă deodată; din contră se va întărca treptat de a se sustrage copilul dela sin. Este bine înțeles că copilul trebuie mai întâi întărcat de noptea, adecă se nu i-se dea noptea să sugă, ci i se va da lapte de vacă, seu apă zăcharată amestecată cu puțin vin curat.

Copilul întărcat trebuie a-l deprinde treptat cu hrana casei, i se va da să mînce mîncări ușore de mistuit; prăjiturile, mîncările sărate și ardeiate, precum și vinurile și rachiurile trebuiesc cu totul oprite pentru nutrețiunea copilului, asemenea și cafeua.

După întărcare, mamelele (țitele) se umflă, devin tari și dure, curg mai mult seu mai puțin, și acesta stare potă ține mai mult timp.

Când laptele curge și țitele sunt dureroase, trebuie a se înfășura cu vată (bumbac curat) și ridicate în sus spre a le pădi de rēceta. Dacă însă laptele nu dispăre, să se ia un ceaiu (teiu) de rădăcină de gramen (pir), se va lua un purgativ (curetenie), ca oboiu de ricină 30 grame seu să se ia două pilule (hapuri) purgative sera în timpul când se culcă; decă laptele încă nu dă înapoi și țitele sunt dureroase se va pune într'o farfurie scrobélă albă (stark), care se va amesteca cu rachiul de drojdi, până se va face ca laptele să fie mai gros; se va pune pe o cârpă și se va lega peste țite cu ea; asemenea se va mai pune câteva bóbe de camphor pe vată (bumbac) și se va pune asemenea pe țite.

Alăptarea artificială. De multe ori se întemplă că o femeie din cauza unei maladii (bóle), seu că nu potă să țină nici doică, nu potă alăpta singură și astfel este silită să alăpteze copilul artificial.

La noi în țară acest metod de alimentațiune este întrebuintată mai mult în orașe și foarte rar pe la sate. Acest mod de alăptare este foarte periculos, fiind că copii nutriți în modul acesta sunt adesea bolnavi și mor cea mai mare parte; statisticele ne

arată o mortalitate de 30, 40 până la 70% printre copii crescuți cu biberonul; și acesta mai mult din cauza lipsei de precauțiune la întrebuintarea acestui instrument, pe care-l credem menit de a aduce servicii, când se va aplica cu inteligență.

Cele mai bune biberone sunt ale lui P. Leplanquais din Paris. Se pune laptele în sticlă și se pune mamelonul în gura copilului. Laptele trebuie se fie de vacă, de capră albă sau de măgăriță (asină), care se apropie mai mult de al femeii. Laptele trebuie amestecat cu două părți de un ceaiu de anison, de camomilă (mușetel), sau cu apă de urez, până la etatea pe șese luni, de

acilea pote se i se dea și simplu. Laptele pus în biberon trebuie se fie cald și temperatura ce o are laptele mamei.

Pentru ca alimentațiunea artificială se fie în bune condițiuni, ca se putem scăpa din ghiarele morții un număr mai mare de copii, trebuie ca se folosim biberonul cu cea mai mare îngrijire, să se țină cât se poate de curat, spălându-l de 3—4 ori pe zi cu apă caldă și acid boric. În numărul viitor vom vorbi despre regulile privitoare la creșterea copiilor; cum: educațiunea copilului, despre somn, despre curățirea corpului, despre îmbrăcăminte, etc.

Prof. Dr. Elefterescu.

Seminariului

„Literis et virtuti“ din Arad.

Palat măreț între palate
La tine vin să te slavesc
Că ești virtuților cetate
Și-asil la nēmul românesc!

Măresc pre aceia ce s'aventă
Și strâng denar lângă denar
Și ne zidesc o casă sântă
Culturei noastre un altar!

Arad Juniu 1898.

Măresc pe aceia ce cu pază
Conduc mereu a seu destin,
Ca flamura se nu ne cază
De-a fi Român, de-a fi creștin!

Măresc pe aceia ce ne-nvață
Se ținem firul cultural
Și ne gătesc spre o nouă viață
Și ne conduc spre ideal!

Josif Stanca.

Biserica S. Unirii a tuturor Românilor, adecă Mănăstirea Maicei Domnului în Șișești.

Vecuri grele și triste au trecut preste poporul românesc. Dela descălecarea strămoșilor nostri în aceste plaiuri, la anul 105 după Christos, sub împăratul Traian, puțină vreme de odihnă au avut, să pōtă lucra, cum îl trage inima să lucre.

În curs de 150 de ani, câtă vreme au stăpănit strămoșii nostri aceste plaiuri, s'au zidit orașe mari și frumoșe, s'au clădit drumuri, a căror urme și până ați se ved și se admiră, au întrodus meserii, industrii, arte, au adus la înflorire agricultura, economia câmpului; au prefăcut din *Dacia cea sēraca o Dacia ferice*.

Dar sōrele mării Romanilor a apus: barbarii au dat năvală asupra Daciei traiane și tot au dărîmat, ce produse se mintea și inima romană!

Pre Români i-au ingenunchiat, ci nu i-au putut frânge; i-au sērăcit, ci nu i-au putut stirpi, căci:

Când purtam în grea robie
Lanțul greu
Noi credeam în bărbăție
Și-ntr'al nostru Dumnezeu;
L'am chemat să ne ridice,
Și-a venit,
Și din lanțuri inimice
Brațele ne-a slobođit.

În timpurile cele mai grele, Românul se rēđima numai în D-đeu și în brațele lui venjōse; totă încrederea-i era pusă în D-đeul părinților care-i da puterea de viață căci:

Mare e alui putere
Și va fi
Și de câte ori vom cere
Să ne ajute, va veni.

Avem vecuri mărturie
C al seu scut
Apărându-ne'n urgie
Printre valuri ni-a trecut.

De aceea Românul și-a pus totă sperarea în D-đeul cel mare și tare, care a făcut ceriul și pământul, i-s'a rugat cu totă pietatea și încrederea și i-a jertfit cu duch umilit și cu inimă smerită ce avea mai drag la sufletul lui. În onorea acelu D-đeu mare și puternic a ridicat biserici unde se se adune spre a-i mulțami pentru bunătățile primite și spre a-l ruga pentru altele noue.

Drept este că Românul nu tot deuna a făcut atăta, cât l'ar fi tras inima pentru premărirea lui D-đeu, căci au fost timpuri când numai bisericețe mici de lemn putea face și și acelea, nu în lăuntru satelor ori orașelor, ci afară din comune, pe câte-o delmă, căci în lăuntru nu-i era ertat, încat un episcop român în desperarea sa s'a revoltat și a strigat: »Așa-ți trebuie Ție Domne, că tot pământul l'ai dat varvarilor, er ei acum nu-ți dau nici atăta loc, cât să-ți facem Ție biserică!»

Da, așa erau vremile! Mărirea romană apusese și colonii divului Traian nu erau de a se mai cunosce, atāt erau de gārboviți de sarcini și de bătăi, atāt erau de sbārciți de fome și de golătate! Dar:

Românul, ce din seculi a fost gonit de sōrte
Se suferă ca vita, ca sclavul maltratat;
Românul, ce din seculi prin intrige dușmane,
A fost menit de »Paria« în est pământ frumos,
Tractat ori când cu ură de castele tirane,

Respins dela cultură, resupt până la os,
Nici aji nu desperéază; căci este sus în cer
Un Domn, de-a cărui față subjugătorii pier!

Acelui Domn, de a cărui față pier subjugătorii popórelor a ridicat Românul în tóte vécurile și în tóte locurile, pe unde l'a aruncat sórtea, biserici cinstite, mai mult séu mai puțin pom-póse, după cum îl lăsau împrejurările.

Și cum sé nu se închine Românul Dumneđeului celui mare și puternic, și cum sé nu-i ridice Lui biserici pom-póse, când scie bine că

De vorba lui se plecă
Cei Carpați
Pier hotară, rîuri sacă
Să-și dea mâna frați cu frați!
Tremură cu lașitate
Cei dușmanți
Și de spaimă prin palate
S'ascund grósnicii tiranți?!
Da, Românul scia că:

El ni-a fost din veci părinte
Și stăpân;
Și nici de astăzi înainte
N'o se uite pe Român!

(Lepădat)

Deci după cât îl lăsau împrejurările făcea și face locașe vrednice Dumneđeului celui viu, face biserici, sciind că nu póte avea pe D-đeul de tată, cel ce nu are Biserica de mamă; sciind că Biserica este școla virtúților, comóra bunătăților dumneđeesci, fântána mângăderilor sufletesci, păđitóra pécătoșilor, adapostirea însărcinaților de intrigile lumei, Casa lui D-đeul și pórtă Cériului. Sciindule Românul tóte aceste, n'a lăsat nici sātuțul cel mai mic fără o bisericuță. Ba, când erau mai greu prigoniți, când nu le era ertat se-și edifice biserici în lăuntru orașelor séu comunelor, din materialul cel mai eftin ce le sta de-a îndemână, din lemn, au sciut se-și edifice nisce temple cu forme și împărțiri clasice, cu sculpturi și cioplitură delicate, cu turnuri superbe. Societatea artiștilor din Viena a trimis mai anii trecuți fotografi artiști, cari se eternizeze formele bisericilor nóstre de lemn.

Venind însă epoca renascerei nóstre naționale, prindind a resufla cât de cât, s'a pus poporul nostru și a ridicat și ridică biserici din material mai scump și mai trainic, dar nu în tot locul și după un plan mai măreț, de cum fură bisericuțele cele mici de lemn. Multe din bisericile nóstre ceste nouă sunt — după cum le-au caracterizat artiștii vienezi — în forma unor gâsce notătore pe lacuri, purtând grumazii mai lunguți ori mai scurtuți. Dar sunt apoi și biserici nouă demne de a fi cercetate ca adevărate opuri de artă, cum este bună oră și biserica cea nouă din Șișesci.

Parochia Șișescilor este una din cele mai vechi din aceste provincii locuite de Români. — Tradiția poporală spune că în acesta comună a fost în timpuri forte depărtate viața culturală și industrială, cum abia ne putem întipui. Așa se vorbește că biserica cea vechiă parochială s'a zidit încă pe timpul, când »strămoșii noștrii Români au fost stăpâni.«

Când s'a luat jos turnul de pe biserica cea vechiă (după ce s'a făcut ceast nouă) s'a găsit pe o grindă un »veleat« cu litere cirile — »a m g« — adecă 1043. — Biserica cea vechiă a fost de lemn, cu o ușă laterală spre méđași. Cu timpul devenind mică, poporul o a mărit, adăugând un pridvor și tăind ușa de intrare spre apus. »Veleatul« tăiat de asupra ușei celei vechi arată, că acesta s'a întemplat la 1672.

Impodobirea pridvorului — și probabil și pictarea tindei muerilor — după cum arată »veleatul« din frontul bisericeii, s'au făcut în anul 1763.

Acésta s. biserică și cu ea comuna întregă au trebuit se-și aibă o însemnătate deosebită, ce se dovedesce în mod neîndoios dintr'un document nedisputabil. Anume se conservă în biserica cea vechiă un stég lucrat în tótă arta, lung de 80 cm. lat de 50 cm. Pe ambele laturi sunt picturi frumoșe cu inscripțiuni.

Pe față e zugrăvit vulturul cu două capuri, — în piept cu pajora Ungariei, — ținând mărul și toiagul împărătesc.

Inscripțiunea e următorea, cu litere cirlice; »In đilele lui Iosif împératul, 1783 (cu nrî arabici; adecă atunci s'a făcut copia). Renumitul sat Fișești, Pace dela Leopoldos Impérat: 1672. Calea ce călătoresci, taina plinesci.

Se scie, că sub domnirea împératului Leopold I, chiar în anul 1672 au fost cele mai grele turburări în Ungaria și Transilvania, resboiu civil, lupte religioșe, incursiunile lobonților, ale curuților, tradările de tron și de patrie din partea nobilimei. În acele timpuri grele Români din Fișesci (așa se numeau atunci Șișescii de aji) de bună semă că s'au purtat credincioși întru apărarea Tronului și a patriei, de aceea au fost destiși cu ceva privelegii, cu carte de pace, care se amintesce în înscripțiunea citată.

Pe ceealaltă parte a stégului se află o pictură, care întipuesce vieța de odinioră a comunei Șișesci. Anume în partea dreptă e zugrăvită o gură de bae, din care ese un muncitor băiaș, împingând înaintea sa pe șine de fier un căruț încărcat cu pietrii scóse din băi. În partea stângă e zugrăvită o școlă, în ușa căreia stă un dascăl cu cartea în mână, și mai mulți prunci școlari, cărorora le ține prelegere.

Acésta iconă confirmă adevérul tradițiunei poporală, că adecă în acesta comună a fost o industriă forte desvoltată de băi, care însă a dispărut de mult. În mai multe puncte ale comunei se află grămeđi de sгурă, ceea ce adeveresce, că au fost aci și uzine topitore, în cari s'au ales metalele nobile.

În privința vieții religioșe Șișescii a trebuit se fie un punct forte însenat. În biserica cea vechiă s'a conservat o iconă frumoșă a Maicii Preacurate, cu Christos pruncul în brațe. Acesta iconă a fost fala bisericeii din Șișesci și se numea *Maica Românilor*. Ea a fost vestită și onorată ca făcătore de minuni, cea ce se dovedesce din mai multe icóne, zugrăvite pe părății bisericeii. Una dintre aceste icóne represintă întórcerea seu pocăința unui soldat, carele ingenunchiat înaintea icónei făcătore de minuni, se rogă la »Maica Românilor« se afle dar și ertarea pécatorilor sale.

Legenda icónei d'întăiu este, cu litere cirlice: »Oștenul cel pécătos ce s'a pocăit«.

Altă iconă arată o întemplare, cum s'a dovedit nevinovăția unei muierei, prin întervenirea Preacuratei Fecióre. Legenda stersă fiind nu se póte ceti decât: »Minunea Precistei.«

O altă iconă, zugrăvită asemenea pe pânză lipită pe părăte, întipuesc vindecarea minunată a unei morboșe, prin mijlocirea Feciórei binecuvântate: »Maica Românilor. Din legendă se póte ceti numai: »Viadecarea . . . Minunea Precistei.«

Nu departe de biserica cea vechiă a fost un isvor, numit în tradițiune: »Isvorul Precistei«. Din biserică până la acel isvor se făceau procesiuni. De asupra isvorului era un fel de capelă cu o pariă (copiă) a icónei făcătore de minuni.

Pe o iconă din biserică, se află eternisată o întemplare minunată, cum la rugarea »Maicei Românilor« prin stropirea apei binecuvântate din »isvorul Precistei«, un reposat învie din morți.

Legenda din giurul acestui tip este: »Învierea mortului prin puterea apei — (binecuvântate, din isvorul Precistei.) — Minunea Precistei«.

În timpurile trecute părinții noștri au avut se se lupte cu tot felul de persecuțiuni barbare. Așa nici în legea lor sfântă nu au putut trăi linisciți. Evlavia lor și mai ales iubirea Românilor cătră Maica sfântă a fost des și greu prigonită de dușmanii nemului nostru.

Așa s'a întemplat, că pe la anul 1751, nisce heretici barbari au năvlit asupra satului »Fișești«, silind pe creștini se se lapede de legea lor. Au dat năvală asupra bisericeii, au vrut se răpescă icona făcătore de minuni, pe »Maica Românilor«. Tradițiunea spune că nu o au putut mișcă din loc. Mama cea sfântă le-a amortit mânila cele deprinse a face numai fărădelegi. Atunci unii barbari au tras cu puscile asupra icónei, dar nici glonțele nu o au putut vătéma. — În sfârșit »Maica Românilor« a ajutat creștinilor, de au alungat pe barbari din hotarēle lor.

Locuitorii evlavioși, pătrunși de mulțămită cătră bunul Dșeu și cătră Preacurata Feciöră, au ținut sfat, cum se se pomenescă pentru tôte timpurile aceste semne învederate de ajutor și apărare cerescă a creștinilor, de limbile cele necurate, și au hotărît ca de espiare și pentru repararea scandalului se zugrăvescă o iconă frumoasă a Mântuitorului nostru Isus Christos pre care se o pună alătura cu tipul Precistei, însemnând pricina facerei acelei icône.

Și s'a făcut aceea iconă, punând de asupra ei zugravul aceste versuri de vecinică pomenire, în limba unghurască:

1 7
 »Midőn ezen Szűznek képét rut kezével,
 »Egy dühös eretnek puska lövésével
 »Sértette Laczfalu aztat végezte értelmével,
 »Irassék e kép saját költségével.«

5 1

Adecă pe românesce: »După ce un heretic cu mâna sacrilegă a vrut se vateame acésta iconă a Preacuratei Feciöre cu glont de pușcă, Șșescenii au hotărît în sfatul lor, ca pe spesele satului întreg se se zugrăvescă acésta iconă = 1751.

Și ambele icône au stat și stau până în ziua de azi în mare cinste înaintea poporului întreg.

Isvorul Precistei s'a astupat, după ce s'a derimat capela de asupra lui. Dar la 1886 s'a desgropat érá și acum este în folosința publicului credincios, așteptând, ca un creștin evlavios, iubitor al Preacuratei, și dăruit cu putere materială dela Dșeu sfântul, se zidescă din nou capela deasupra »Isvorului Precistei«.

O localitate ca Șșescii, de care sunt legate atâtea legende pîi, n'a mai putut rămânea lung timp numai cu bisericuța cea mică, de lemn și vechiă de vécuri uitate, carea nu mai încăpea pe cei aprópe o miă de credincioși; trebui se aibă o biserică mai pompösă și mai spațiosă. Dar unde era omul, care se începă lucrarea? Unde era conducătorul, care se premergă cu exemplu, se dîcă poporenilor „hai se facem!“ nu cum dîc cei mai mulți: „vedeți de faceți!“.

La 25 August 1885 a fost denumit din partea episcopului de Gherla paroch în Șșesci Dr. Vasiliu Lucaciu vestitul „papa Lucaciu“, cunoscut în Europa întregă. El învățase chiar la Roma, apoi întors în patriă fu profesor la gimnaziul din Satu-mare, de unde însé a trebuit se abdică, și așa la 27 August 1885 ocupă oficiul de paroch al Șșescilor. Intrat în Șșesci părintele Lucaciu numai decât simți necesitatea unei biserici mai mari și mai corespunzătoare, căci în cea vechiă nu încăpeau creștinii se asculte cuvântul lui D-șeu.

Românii Șșesceni înca vędură lipsa, decî îndată ce părintele Dr. Lucaciu începă se le vorbescă — cum scie el — despre necesitatea unei biserici nouă, toți au dat un resunet însufletitor nu numai de aprobare, ci un dor fierbinte, ca numai decât se se pună în lucrare acésta idee salutară, căci: »Ce poți face astăzi, nu-i bine se tãmândi pe mâne!«

Pregătirile pentru realizarea acestei idei mărețe se fac. — In 1 Novembre 1885 — adecă abia după 2 luni de zile a întrării părintelui Dr. Lucaciu în parochiă — senatul bisericesc aduce ur-

mătorul conclus: »Senatul află necesară edificarea unei biserici nouă, corespunzătoare. Concrede parochului se studieze cauza acésta și se propună cât mai curund un plan de activitate conducător la ajungerea scopului.« Parochul Dr. Lucaciu, pe basa acestei însărcinări, studie puterile fısice ale poporenilor sei, apoi în conțelegere cu genialul architect Alexiu Berinde protopop și paroch în Seinî fac planul pentru facerea nouăi biserici, cęrcă cu poporenii băi de pętră, material de lemn, pregătesce repartițiunea speselor, scurt: vede de cauza lui încredințată.

In 6 Decembre 1885 — la o lună după primirea însărcinării — Părintele Dr. Lucaciu iasă în adunarea generală a senatului și poporului român din Șșesci cu armătorele propunerii relative:

a) Sę se edifice o biserică nouă;

b) Pentru procurarea speselor de edificare se se facă repartițiune asupra poporenilor, împărțendu-i în 3 categorii seu clase: cu 20, 10 și 5 fl. pe an, în curs de 3 ani consecutivi 1886—7—8.

c) Sumele repartite se se solvescă în 2 rate, la S. Georgiu și la S. Măria mare a fiecărui an.

d) Poporenii se deobligă a prestă tôte lucrurile, câte se plinesc dela dęnsii în natura, adecă: căratul materialului, lucrurile de dilerii pe timpul edificării etc.

Dupa aceste Meșterul Manole (așa numesce poporul din părțile acelea pe dl Alexiu Berinde protopop în Seinî) a gătat planul și proiectul de spese.

După plan biserica avea se fie de 18° lungă, 5° largă (naia, ęr brațele 11°), ęr înălțimea internă a cupolei până la închietura arcurilor din cupola superioră de 18°; așa numita lumină internă a bisericii de 15°. Și așa s'a făcut. Și în 27 August 1890 s'a ținut sęrbătorea de dedicațiune a bisericii, atunci s'au aședat și desvilit tablele comemorative, de cari sunt doue:

Una este a hramului bisericii și portă înscripțiunea:

INTRU ONOREA
 ADORMIREI
 PREACURATEI FECIORE
 27 AUGUST 1890.

Acésta e aședată în partea internă a bisericii, în päretele parapep al corului, între cei doi stęlpi, cari susțin o parte a corului.

Ceealaltă este tabla votivă, aședată pe päretele din frontul bisericii, cu înscripțiunea:

A. M. D. G.
 EX VOTO
 PRO S. UNIONE OMNIUM ROMANORUM
 S. P. Q. R.
 SISESCENSIS POSUIT A. D. MDCCCXC.

E imposibil a descrie cu vorbe acésta mândrenie de biserică la care tot ce se vede e românesc: concepțiunea, esecutarea, plan, lucrare și totul. In totalul ei, par că ne-ar dîce »İtă, ce pöte face Românul!« Va fi și costat mult! vor dîce unii ómenii practicii ai acestui vęc nepractic. Da; lucru bun și frumos nu pöte fi ieftin! A costat aprópe la 40 mii de floreni v. a. Dar e lucru minunat de unde s'a acoperit acésta suma:

Biserica din Șșesci.

1. Din averea bisericii din Șișesci	3.721 fl.
2. Din repartitie asupra credincioșilor	3.666 fl.
3. Clerul din provincia metropolitană de Alba-Iulia-Făgăraș	3.500 fl.
4. Parochul local, părintele Dr. Vasilie Lucaciu a oferit venitele sale și câștigul din lucrările sale literare în sumă de	13,556 fl.
5. Prețul real al prestațiunilor date de popor (pe-tră, prund, țile de lucru) în valoare de	14.000 fl.

Așa dară preotul cu poporul la olaltă au făcut acest măreț monument, care e fala ținutului, esemplu de imitat pentru toți care îl ved, e dovada hărniciei poporului din Șișesci și zelului bravului lor preot, ca și care nu știu dacă ai mai află unul, de ai căuta cu lampa lui Diogene.

Acesta biserică pomposă este cercetată nu numai de Români credincioși din Șișesci, ci o cercetează toți Românii din acel ținut, ba și din ținuturi mai depărtate, baremi de 3 oră pe an, la Sântă Măria mare (27 August), la Sântă Maria mică (20 Septembrie) și la Sântă Petru (11 Iuliu). Atunci se întâlnesc frații din deosebite ținuturi, se rogă bunului Dumnezeu ca „*Uniți se fim în cuget, uniți și în simțiri*“; laudă pe Dumnezeu în rugăciuni și cântări duhovnicesci. Și bine fac. Că acesta măreț clădire parcă spune Românilor:

Lăudați-l, că e mare Dumnezeu,
Ce-a pădit cu mână tare
Pre Român, poporul seu
El din vecl ne-a fost părinte
Și stăpân

Nici de astăzi înainte
N'o se uite pe Român.

R.

BICICLETA.

Contemplație istorică.

Azi, când bicicleta este mai mult un mijloc de comunicație decât sport; azi, când și cel mai îndosit sat este parcurs de bicicliști, este un ce prea natural, că inteligența română, cu deosebire orășenii, încă începe a cultiva acest sport folositor și plăcut. Ce e drept, sunt unii medici, cari afirmă, că bicilatul ar fi dăunus pentru sănătatea respectivului; dar eu studiând opurile unor medici cu renume mare, ba gustând și având fericirea a mă convinge despre efectul binefăcător al bicicletei, pot să dic, că respectivii contrari sau iau lucrul prea strict, sau sunt în rătăcire.

Dar nu acesta este obiectul șirelor de față, ci voesc pre scurt a arunca o privire asupra dezvoltării istorice a bicicletei. O temă, carea — după cât am scire — din revistele și foile românesce »Revista Ilustrată« o pune pentru prima data înaintea publicului cetitor.

Este apröpe fără îndoelă, că bicicleta are ași multămi existența sa impusului de a parcurge distanțe mari în timpul cel mai scurt și cu iuțela cea mai mare posibilă.

Da, omenii în vechime mergeau pre jos, apoi călări; mai târziu ne trezim numai că ici coala vedem *cară* sau (se dicem) *căruțe*, cari la început erau trase de puterile omenilor, mai târziu aceste fură înlocuite cu al vitelor dresate anume spre acest scop și încă cu succesul dorit. După iscodirea căruței prime, au urmat se înțelege, diferitele sale variațiuni cu 2 respective 4 röte, simple, elegante, de povöre, de lux etc. etc.

Tote aceste erau forte bune și corespunzătoare, dar nu numai atunci, ci și azi, când dressul cailor este ajuns la un grad al perfecțiunii, nu odată auzim, că caili cutărui equipagiu sau spăriat și ospetii din trăsura au rămas cu capul spart în mijlocul stradei. Chiar pentru aceea s'au nisuit omenii a părăsi terenul locomotoric și sau nisuit a rezolvii idealul automobil; adevă, sau nisuit, ca în locul puterii streine se-și întrebuințeze și aplice puterea proprie.

Că cine fu acela, cui i veni pentru prima dată acesta idee, aceea nu se pote spune cu precisiune. Unii dic, că primul a fost englezul *Felix Würtling-Haugk*¹⁾; alții afirmă că un german cu numele *Johann Hautsch* ar fi inventatorul²⁾, alții er că un francez etc. Esența tuturor acestor dispute ne conduce la rezultatul că acelaia i se atribue a fi primul ante-luptător, care a iscodit primul car sau se-i dicem mai bine căruț automobil. Și logice este adevăr, că prin acesta principiul locomoțiunii, carele a predominat omeni-

mea întregă sute și mi de ani, a căpătat un rival: principiul automobilismului, care este fundamentul primitiv al bicicletei.

La început au construit căruțuri, cari le mânau cu mână sau piciorul cu ajutorul unui anumit mechanism; mai târziu s'au depărtat de acesta și au construit o capră pre carea au pus'o pre două röte atât de mari, că pasantul ajungea cu picioarele pre jos, acum punându-se pre ea călare se împingea cu picioarele, creșdend a ajunge prin acesta o celeritate mai mare. Acesta se pote privi drept formă primitivă, carea a putut conduce la inventarea bicicletei, fiindcă aici s'a ivit mai întâiu împrejurarea, că dacă drumul era la vale, cu o împinsătură respectivul putea parcurge o cale bunișoră dacă-și ridică picioarele; aici vine pentru prima dată în considerare *balancementul* (echilibrul), care este basa bicilatului.

Baronul *Carol de Drais* fu acela, care aplică acest sistem cu acel adaus, că el întrebuință *pedale*, însă după ce nu-i succese a câștiga amici și aderenți invențiunii acesteia se retrase în singurătate și acolo inventă o altă »mașină de alergat«, carea fugea pre șine; dar el muri fără a vedea ce rezultat strălucit a coronat ostenelele sale pre acele timpuri nebăgate'n samă. Luând însă în considerare împrejurarea, că el folosește pentru prima dată pedale, că la el găsim pentru prima dată cărmă și rota dinainte mobilă, — prin ce se pote balansa — putem dice cu drept cuvânt, că el e a se privi ca inventatorul bicicletei.

Resultatul acestei invențiuni îl vedem deja la a. 1817 când se ivi pre orizontul mașinelor automobile *Draisina* construită de *Gompertz* unde însă în loc de picioare se folosesc mânil ca putere purtătoare, carea — numită după însuși *Drais* — în formă perfecționată și azi este folosită de inspectorii de linie pre căile ferate.

Ajungend pentru reparatură o mașină de-alui *Drais* în mână fabricantului de trăsuri *Ernest Michaux*, el aplică pedale și o rotă (înainte) cu un diametru de 100 centimetri; er un sodal al seu cu numele *Lallement* aplică pedale cu brățare, dădu mașinei astfel întocmită numele de »*Velocipede*« și întocmi la 1865 prima fabrică de velocipede. El însă nu ajunse timpul, se-și vadă realizată idea sa sublimă. Impulsul dat însă de el a fost dezvoltat mai departe. Omenii interesați s'au convins, că a merge cu o astfel de mașină nu este *iuțală*, fiindcă cu fiecare paș face respectivul atăta cale cât e periferia rötei dinainte. Acesta aduse la ivelă ideea de a face rota dinainte mare. Astfel s'a și făcut. Englesii, au pus la o parte construcția de lemn și au fabricat (1869) primele biciclete de fer respective de oțel. Prin această greutatea de 40 chile, carea o avea până atunci un velociped fu redusă cu o mare cantitate. Mai târziu aplică roulette și prin deceniul al 7-lea firma *William Boron* (Englitera) este prima, carea aplică sisteme de globurele la tôte

¹⁾ Vedii introducerea opului »*Kurze Chronik der Reichsdeutschen Radfahrer-Vereinigungen unter Vorausschickung eines Rückblickes über die ersten Erfindungen*«. Neuwied, Heusers Verlag 1895.

²⁾ *Deutsche Chronisten*. Nürnberg.

părțile bicicletei unde se întâmplă frecare. Cu acesta perfecționare epocală s'a câștigat ce e drept un favor enorm fiindcă bicicleta mergea cu mult mai ușor. Mașina astfel perfecționată s'a lătit repede, fără a putea câștiga popularitate, căci deoparte se audea numai prea des, că ici și colea și-au spart capul, sau și-au rupt gâtul etc. — din pura cauză că echilibrul pre velocipede (numite de francezi »Bycicle«) era în urma rotei cu diametru mare prealabil.

Au fost însă fabricanți englezi, cari contemplând mecanismul de transmisiune ce se aplică la »tricicle« — pre atunci încă la modă — au aplicat transmisiia cu ajutorul lanțului și la velociped obținând prin acesta o stabilitate și o celeritate mai mare. Aceste ne vin mai întâiu sub numele »Cangaroo«. Acesta mașină adusă apoi în timpul cel mai scurt pre fabricanți la idea sănătoasă de a fabrica biciclete cu două roți aproape egale, er șeua așezată între ele. Prin aplicarea transmisiunii cu lanț, prin împrejurarea, că a căde în cap cu acest sistem de biciclete este absolut imposibil, în fine prin împrejurarea, că greutatea aici e împărțită între ambele roți frătesce: bicicleta acestui sistem merită cu drept cuvânt numele de »bicicleta de siguranță«.

Aceste velocipede s'au dezvoltat apoi până în zilele noastre cu un succes și avânt gigantic.

Fiindcă bicicletele, fie ele făcute după ori și care model scuturau grozav; de altă parte, fiindcă pentru a trece preste cea

mai mică petricea era nevoit biciclistul a aplica o putere nu neînsemnată: fabricanții au venit la idea de a obduce roțile cu ceva materie elastică. La început le-au obdus periferia rotelor cu o petea de gumi, mai târziu acesta au înlocuit'o cu un gumi mai gros și în formă rotogolă; în timpurile moderne se folosește însă mai des »Pneumaticul« adică o țevă de gumi, carea îmbracă periferia rotelor și carea e umplută cu aer. Inventatoriul acesteia este veterinarul »Dunlop« (1888) din Irlanda. Partea esternă (manteua) a pneumaticului este astfel pregătită, încât prestează o rezistență considerabilă petrilor ascuțite, er elasticitatea sa în urma căreia petrele își fac loc împingând gumi în lăuntru și punând gumii pre biciclist în poziția de a pute trece preste petricele mai mărunte fără a le simți.

Un progres epocal, care făcu din biclatul, carele mai de mult se putea numi cu drept cuvânt; »sfărmaarea de oșe«, un sport plăcut și sănătos.

Sănătos? vor întreba pote cei mai mulți dintre cetitorii »Revistei Ilustrate«, se fie ore în adevăr sănătos un sport la care trebuie se împingă din picioare și la eserciarea căruia asuți de par' că ai sta în cutare baie de vapor?

Da, e foarte sănătos și veritatea acestei aserțiune îmi voi lua libertatea a o dovedi în broșura următoare.

Ion Nițu Pop.

O înmormântare la Români.

(Ilustrațiunea esecutată după o fotografie a Dlui Ion Stoica, fotograf în Ormindea.)

La poporul nostru este bunul obicei rămas din moși strămoși, că rămășițele pământesci se petrec la locul de repaos cu totă pompa; tot satul, cu mic cu mare, prietini și neprietini, toți iau parte la înmormântări, toți ascultă prohodul, toți îngenunchiă cu evlavie, toți petrec mortul la gropă, toți aruncă câte un pumn de țărână în gropă, pe cosciugul lui, dic din fundul inimei lor: D-șeu s'e-l ierte. De pe fața fiecăruia se

pot ceti memorabilele vorbe ale lui Stefan cel mare scrise de poetul Coșbuc:

„De-afi venit aci cu mine,
Nu-ntrebați ce mort e-n gropă prietin ori dușman de al meu.
Om a fost și-n cesul morții noi se dăm ce se cuvine
Omului. Er unde merge, sufletu-i găsescă bine
Și se-l ierte Dumneșeu!“

mare mulțime, de nu-l mai incape curtea. Și este ce vedea și auți la o înmormântare cu șapte preoți, care nici nu se face decât celui ce a muncit mult pe terenul lui de activitate. De aceea a și eșit proverbiul între cei ce se cam codesc de lucru: »Dar ce se muncesc atăta, că sciu că nu m'or îngropa cu 7 popi.«

Nimic mai înălțător ca o înmormântare românească pomposă, unde sunt buni cântăreți și buni predicatori!

Țeranii nostri.

Un țeran din Bănat.

Bibliografia.

O norocșă idee a condus pe profesorul din Cernăuțul Bucovinei, dl. Leonida Bodnarescu, de a scote la iveală *Scierile lui Irachie Porumbescu*, care erau împrăsciate prin gazete și calendare. Dic: o norocșă idee. Căci din aceste Scierii putem învăța multe, apoi stilul e de tot interesant.

A scos numai partea primă din aceste scierii, care conține 10 poezii și 17 proze, foarte interesante, cu portretul și biografia autorului. Partea a II-a e în lucrare, care va fi pte și mai interesantă, conținând corespondința lui Porumbescu cu cei mai distinși contemporani. Opul se află de vânzare la editorul în Cernăuț și costă 3 corone. Se recomandă cu totă căldura Românilor de pretotindenea aflând în el lectură foarte plăcută.

Dr. Ioan Urban Jarnik. Portret cu Biografie. »Cum am învățat românește«. Retipărit din »Familia Oradea mare 1898.

Diverse.

Logodnă. Dl. Dr. Vasile Pahone, avocat în Bistrița, și-a încredințat de viitoare soție pe d-șora Ana Vertic, fca dlui Gavrilă Vertic, jude regesc în pens.

Hymen. Dl. Dr. Simeon Pop, cand. de adv. în Bistrița, își va serba cununia cu d-șora Virginia Manu din Cluj-Feleac în 4 Septembrie 1898.

Fericire și noroc!!

Nr. 378—1898.

CONVOCARE.

În sensul §§ 23 și 26 din statutele »Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român«, se convocă adunarea generală ordinară a Asociațiunii în Beius pe zilele 27 și 28 August st. n. 1898, pe lângă următoarea

Programă:

Ședința I.

Sâmbătă în 27 August 1898 st. n. la orele 11 a. m.

Ordinea de zi:

1. Deschiderea adunării generale.
2. Raport despre activitatea comitetului central în decursul anului expirat.
3. Alegerea comisiunilor de câte 3 membri:
  - a) pentru examinarea raportului;
  - b) pentru examinarea raționinului pe 1897 și a proiectului de budget pe 1899;
  - c) pentru studiarea proiectelor de regulamente înaintate spre aprobare;
  - d) pentru înscrierea de membri și încassarea taxelor.
4. Propunerii eventuale.
5. Disertațiuni.
6. Raportul comisiunii pentru înscrierea de membri și încassarea taxelor.

Ședința II.

Duminică în 28 August 1898 st. n. la orele 10 a. m.

Ordinea de zi:

1. Raportele comisiunilor exmise în ședința I.
2. Alegerea secretarului I.
3. Alegerea președintelui, vice-președintelui și a comitetului central.
4. Defigerea locului pentru proxima adunare generală.
5. Dispozițiuni pentru verificarea proceselor verbale.
6. Încheierea adunării generale.

Se observă, că eventualele disertațiuni și propunerii au se fie prezentate presiidiului Asociațiunii în scris cu 8 zile, ér eventualele interpelațiuni cu 3 zile înainte de adunarea generală.

Din ședința comitetului central al »Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român«, ținută în Sibiu la 21 Iulie 1898.

Dr. Ilarion Pușcariu m. p.,
vice-președinte.

Dr. Beu m. p.,
secretar II.

Telefonul redacțiunii.

Legenda cetății dela *Siria* nu se pte publică; e identică cu legenda piscurilor »Orlea și Retezatul« și a »Detunatei stâncose și Detunatei flocose« din Ardel. Altcum e bine scrisă.

Dlul Ioan Negrescu, T. Vladimirescu, Jud. Tecuciu (România). Nu cunoscem »Gazeta Ilustrată« din Viena. — Din manuscrisele trimise vom folosi cele folosivere. De ce descopiați din scrierile altora și ni le trimiteți spre publicare? P'alcă nu așa se redigează!!!

Poesiile: »O stea«; »Lăsați poporu-n pace« nu se pot publica»

Dlul Petre Danilescu în Panaghia (gara Sălcuta-Doljiu, România) unele din trimise trimise le putem folosi, numai se le vină rândul.

Dlul G. Târziu, Cenadul Sêrbesc: Vom vedea, pte-i vom face loc mai târziu

Dlul I. Alb. Dostat:

Rosă fără rasur și om fără cusur nu s'a pomenit. — Vorba-i: Care calitățile cumpnesc, cele bune orî cele rele?

Dlul Ant. Pop. În broșura următoare poeziile și pte și altceva de-a dtale. Mulțămii!

Cuprinsul broșurii VIII. »Tot la vale« (poeziă) pag. 141. — »Schită din viața metropolitului Alexandru Sterca Șuluțiu« pag. 142—150. — »Gavriil Pușcașul« pag. 150—152. — »Dreptate și Libertate« (poeziă) pag. 152. — »Câteva cuvinte despre îngrijirea ce trebuie dată femeii lăuze, ce nasce« pag. 152. — »Despre alăptarea copiilor noi născuți« pag. 152—155. — »Seminariului din Arad« (poeziă) pag. 155. — »Biserica S. Unirei a tuturor Românilor« pag. 155—158. — »Bicicleta« pag. 158—159. — »O înmormântare la Români« pag. 159. — Țeranii nostri, Bibliografie, Diverse, Convocare și Telefon pag. 160.

După împăturarea broșurei presente am primit zdrobitoarea scire că

M. S. Impărătesa-Regină

ELISABETA

a Austro-Ungariei

a fost asasinată la 10 l. c. în Genf prin o lovitură de pumnal în piept, de un anarchist din Paris, de origine Italian, cu numele Lucheni. Scurt după aceea, transportată la hotel M. S. Impărătesa-Regină a expirat. Acesta înfiorătoare scire a umplut de gróză pe toți fideli fii ai monarhiei noastre, toți de o potrivă condamnă pe asasin și compățimesc din suflet pe bunul nostru Monarch, care are de a îndurá aceste dureri crunte.

Aměnunte nu putem da până în broșura X.

Red. „Rev. Ilustr.“

